

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

J. van Atten, Dalfsen

Jakobs droom

Genesis 28:10-22

Wat vooraf ging:

Jakob was op de vlucht. Hij had zijn broer Esau overgehaald om hem zijn eerstgeboorterecht te verkopen voor een schotel rode linzenmoes. Hij had ook zijn vader Isaäk bedrogen door zich als Esau te vermommen. Zo was hij op leugenachtige wijze aan de zegen gekomen, die aldus luidde: „God zal u geven van de dauw des hemels en van de vette streken der aarde, en overvloed van koren en most. Volken zullen u dienen en natiën zich voor u nederwerpen; wees heer-ser over uw broederen en de zonen uwer moeder zullen zich voor u neerbuigen. Wie u vervloekt, zij vervloekt, en wie u zegent, zij gezegend”. Jakob heeft op een verkeerde manier God een handje willen helpen. Hij was, mede onder invloed van zijn moeder, zo gespist op de belofte van God, en misschien wel zo bang dat het niet zou doorgaan, dat hij koste wat kost die belofte, het eerstgeboorterecht, in handen moest krijgen. Esau was woest geworden: „als vader Isaäk dood is, zal ik Jakob doden”. Dat was één reden waarom Jakob in Betel was. Hij was bang voor de wraak van Esau. Hij had de raad van zijn moeder opgevolgd: nu dan mijn zoon, luister naar mij, maak u gereed, vlucht naar mijn broeder Laban in Haran en blijf enige tijd bij hem, totdat je broer niet meer kwaad is.

Er was nog een reden. Esau was inmiddels al getrouwd met twee vrouwen uit de omgeving, met Jehudit en Basmat. Hethietische vrouwen uit Kanaän, die „een kweeling des geestes voor Isaäk en Rebekka” waren. De spanning zal meermalen om te snijden zijn geweest in de tenten van Isaäk. Jakob was op het hart gedrukt: neem geen vrouw uit de dochters van Kanaän. Ga naar de familie van je moeder, en zoek daar een vrouw.

Om die redenen was Jakob vertrokken. De tocht naar Haran was lang en zwaar. Een kilometer of zeshonderd, en dat te voet. Na zo'n negentig kilometer was Jakob in Betel. Reken dat hij ongeveer dertig kilometer per dag aflegde, dan was hij drie dagen onderweg. Hij sliep onder de blote hemel, met zijn hoofd op een steen.

De droom

Toen kwam die droom. Op de aarde was een ladder die helemaal tot in de hemel kwam. Engelen klommen erlangs naar boven en daalden neer. En bovenaan stond de HERE. Jakob zag in die droom hoe de aarde met de hemel verbonden was. Dit hadden de mensen met de torenbouw van Babel ooit willen bereiken: „laten wij een stad bouwen met een toren waarvan de top tot de hemel reikt. In Irak liggen nog restanten van tempels uit Babel. Van onderen zijn ze heel breed, en lopen dan op naar boven tot in een punt. Langs een pad aan de zijkant van die tempel kon je naar boven klimmen. Daar helemaal bovenaan, als je dat hele stuk gelopen had, was je dicht bij de goden, dacht men. De mens kon dus als het ware zelf naar de hemel lopen. De HERE had de taal verward van de mensen die de toren van Babel bouwden, en hen zo laten zien: de mens met al zijn babbels krijgt dat niet voor elkaar. Je kunt niet op eigen kracht de verbinding tussen de aarde en de hemel tot stand krijgen. Als de HERE dat niet van zijn kant doet, dan lukt het nooit.

Verbonden met de hemel

In die droom zag Jakob hoe die verbinding helemaal door de HERE zelf gelegd werd. De mens is maar heel klein hier op aarde, en God lijkt soms zo ver. Maar Jakob zag engelen. Ze gingen op en neer langs de ladder. Gods dienaren die uitgezonden worden vanuit de hemel om voor Gods volk te zorgen. Hun gang langs die ladder liet zien: God houdt contact met deze wereld. Voor Jakob een bemoeiding. Hij was helemaal alleen. De weg terug naar de tent van zijn vader en moeder was onmogelijk. Dat zou zijn dood worden. Hij moest naar het noorden, richting Haran. Maar wat zou hem daar wachten. Wat zou hij onderweg nog allemaal moeten doorstaan. Hij kon overvallen worden, of meegenomen door slavenhandelaren. Het was onveilig in je eentje. En waar was God.

Waar is God?

Veel mensen vragen ook vandaag: waar is God. Hij lijkt zo ver weg. Is Hij er wel. Vooral mensen die in de pro-

blemen zijn kunnen soms worstelen met die vraag. En misschien denken we in zulke omstandigheden: kreeg ik maar zo'n droom als Jakob kreeg, zodat ik weet dat God er is. Zag ik maar zo'n ladder met engelen en hoorde ik maar de stem van God, net als Jakob in Betel. Van tijd tot tijd duikt het verlangen naar verborgen ervaringen op. Hoeveel invloed in dezen van de New Age-golf uitgaat, is niet te meten, maar zal er zeker zijn. Jakob zag in zijn droom duidelijk de verbinding: God en mensen, hemel en aarde verenigd. Zo in een droom zien wij dit inderdaad niet, en reken er ook maar niet op dat u zo'n droom krijgt. Wat Jakob in een droom mocht zien, is al lang werkelijkheid geworden, nog veel grootser dan in die droom werd uitge-

35e jaargang – nr. 19
13 september 1991

In dit nummer

- 323 H. de Jong
De mogelijke overgang
van ds. A. den Boer naar de
Christelijke Gereformeerde
Kerken
- 325 E. Zwarteveen
Diaconale hulp aan
bejaarden in de gemeente
van Christus
- 328 D. Holwerda
Wat is 'vervulde
blijdschap'?
- 330 J.C. Schaeffer
Gemeenteopbouw (3)
- 332 P.J. van Kampen
Griekse woorden in het
Nieuwe Testament
- 334 H.G. Geuverink
Bijbel en wetenschap

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

beeld. De verbinding tussen God en de wereld is door God gelegd. God is zelf in Zijn Zoon in ons midden gekomen. Zijn naam is ook: Immanuël, hetgeen betekent: God met ons.

God heeft het eerste woord

Ik wijs u er op dat Jezus deze droom van Jakob op zichzelf heeft toegepast, zie Johannes 1:52. Toen Natanaël tegen Jezus zei: Rabbi, Gij zijt de Zoon van God, Gij zijt de Koning van Israël, had Jezus gezegd: gij zult grotere dingen zien dan deze: voorwaar, voorwaar Ik zeg u, gij zult de hemel open zien en de engelen Gods opstijgen en neerdalen op de Zoon des mensen. Waarmee Jezus aangaf, dat de verbinding tussen de Here in de hemel boven, en de mensen hier op aarde beneden, door Hem werkelijkheid is geworden. Er is één naam die hemel en aarde verenigt. Jezus. Wie de aanwezigheid van God in deze wereld wil ervaren, moet dicht bij Jezus leven, moet zich concentreren op zijn woord. Via het woord van Jezus, zoals het in de bijbel staat, spreekt de HERE ook nu nog rechtstreeks tot ons. Jezus zei: de woorden, die Ik tot u spreek, zeg ik niet uit Mijzelf, maar de Vader, die in Mij blijft, doet zijn werken. ... en het woord dat gij hoort, is niet van Mij, maar van de Vader, die Mij gezonden heeft. (Joh. 14:10,24) Zo is Jezus de beslissende schakel geworden in het blijvend contact dat de HERE gezocht heeft met deze wereld. Dat was er in het begin gewéest. Adam wandelde met God in de hof, en sprak met hem. Maar toen dat contact door de zonde verbroken was geraakt, kon het de mens nooit meer lukken om met wat voor kunstgrepen dan ook dat contact met God te herstellen. De toren van Babel werd een mislukking. De tempels van het oude Babel liggen als stomme ruïnes in het zand in Irak. De

mens brengt de verbinding met God niet tot stand, hij is daartoe onmachtig.

God spreekt nog altijd voort

Maar God gelukkig wel. Hij brengt de belofte van de Immanuël = God met ons. Die naam Immanuël wordt in Genesis niet genoemd, maar klinkt al op de achtergrond. God brengt verbinding tot stand met mensen van het welbehagen. Dat welbehagen van God is niet dankzij de prestatie van de mens. God heeft Jakob niet tot drager van de belofte gekozen omdat hij zo'n beste was. In de moederschoot bedroog hij zijn broer, en toen hij groot was weer. Hing ons behoud van mensen af, dan kwam er niets van terecht. Genesis betekent: geboorte, een begin dat God maakt. Alleen vanuit een nieuw begin kan het verder weer goed komen. Alleen als vanuit de hemel de verbinding met deze wereld hersteld wordt. Jakob mocht er iets van zien in de droom. Die ladder met die engelen was voorafschaduwning van de verbinding, die later in Christus vaste gestalte zou krijgen.

Geen moment zou de HERE Jakob uit het oog verliezen. Hij zei: „en zie, Ik ben met u en Ik zal u behoeden overal waar gij gaat”. De HERE laat niet los wat zijn hand begonnen is. De belofte zou door Jakob en zijn nageslacht eens bij de Immanuël uitkomen. Wij mogen die belofte aan Jakob in verband zien met wat Jezus gezegd heeft tot zijn discipelen: Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde. Ik ben met u, al de dagen, tot aan de voleinding der wereld. De HERE kan dan wel eens ver weg lijken, wanneer je in de put zit, of heel eenzaam bent, maar Hij is niet ver weg. Immanuël = God met ons. In zijn woord is de HERE bij ons in huis, zelfs in ons hart. Nabij u is het woord, in uw mond en in uw hart.

H. de Jong, Zeist

De mogelijke overgang van ds. A. den Boer naar de Christelijke Gereformeerde Kerken

Niemand van ons zal wel vreemd opgekeken hebben van het bericht in de krant dat onze kollega ds. A. den Boer te Urk zich aan onze Nederlands Gereformeerde Kerken heeft onttrokken. Dat zat er al lang in. Zijn waarschijnlijke overgang naar de Christelijke Gereformeerden valt iets meer buiten het verwachtingspatroon. Ik had gedacht dat zijn keus mettertijd nog wel eens zou vallen op de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk. Hoe dat ook zij, hij voelde zich al sinds lang in de Nederlands Gereformeerde Kerken niet op zijn gemak. Dat is zeker voor een predikant op de duur niet vol te houden. Je moet dat vergelijken met een handwerk waar je scheef voor staat of met een te laag aanrecht in de keuken. Daar kun je dood-moe van worden. Terecht dus dat je daar wat aan doet. We wensen ds. Den Boer daarom geluk dat hij de kracht gevonden heeft om deze stap, nu hij nog een behoorlijke tijd van arbeid voor zich heeft, te zetten. Moge de Here hem in zijn bediening ginds zegenen!

Tegen het vanzelfsprekendheidsgeloof

Ds. Den Boer heeft twee argumenten gebruikt om zijn beslissing te rechtvaardigen. In de eerste plaats deelt hij de Christelijke Gereformeerde kritiek op onze prediking en vervolgens vindt hij ons kerkverband, zoals dat onder het AKS reilt en zeilt, te slap. Wat het eerste punt betreft raakt hij bij mij een gevoelige snaar. Bij meer dan een gelegenheid heb ik in ons blad beweerd dat we ons van de kritiek van onze Christelijke Gereformeerde broeders en zusters wel wat moeten aantrekken. Het gevaar van een vanzelfsprekendheidsgeloof is onder ons niet denkbeeldig. Op de laatste predikantenkonferentie van de Christelijke Gereformeerde kollega's (waar ik naast professor Trimp als spreker van buiten was uitgenodigd om over het bekende onderwerp van de 'Toeëigening des Heils' de bespreking in te leiden) heb ik betoogd dat Christus niet alleen aan het verbond ten grondslag ligt, maar dat Hij er tegelijk het kritische midden van is, zodat wij in het verbond enerzijds van Hem uitgaan maar anderzijds Hem ook tegenkomen met de vraag of wij Hem wel echt volgen. Met deze stellingname wilde ik recht doen aan het 'Anliegen' van onze bevriende zusterkerken die zo graag beklemtonen en bij ons beklemtoond willen zien dat 'de breuklij-

nen ook door een verbondsgemeente lopen' (om de formulering van ds. Den Boer zelf in het interview van het ND d.d. 13 augustus jl. te gebruiken). Ds. Den Boer was toen onder de aanwezigen. Volgens hetzelfde interview zegt hij nu dat hij van een luisteren bij ons naar de Christelijke Gereformeerde kritiek weinig merkt. Ik denk dat hij zich daarin vergist. Ik geloof dat er bij ons beter naar hen geluisterd wordt dan bij hen naar ons. Het is wel degelijk zo dat men bij ons, zeker onder de predikanten, het gevaar van het vanzelfsprekendheidsgeloof inziet. Natuurlijk kan ds. Den Boer op ongelukkige uitlatingen bij ons wijzen, zoals hij doet met zijn voorbeeld over de gelijkenis van het zaad (Matteus 13) waarover hij preekte. Hij paste de vier dingen die met het zaad kunnen gebeuren toe op het geloof in de gemeente en kreeg toen na de preek te horen dat dit heden ten dage niet kan omdat de gelijkenis zou slaan op heidenen die tot bekering komen. Fout natuurlijk! Jezus staat met deze gelijkenis midden onder zijn volk en ook vandaag nog midden in de gemeente. En dus moet de waarschuwende boodschap van de gelijkenis aan de gemeente worden geadresseerd. Maar ik durf te beweren dat zulke reacties die dat ontkennen, hoge uitzonderingen zijn. En laten we het over uitzonderingen op de doorsnee preekpraktijk niet hebben, want dat zou voor de Christelijke Gereformeerden nog meer dan voor ons zeer, zeer pijnlijk kunnen worden...

De preek en de tekst

Ds. Den Boer gaf trouwens nog een tweede voorbeeld van hoe weinig onderscheiden het in onze prediking toe zou gaan. Ik citeer nu uit het reeds genoemde interview: „Typerend vond hij dit (volgende) aksent in een gehoorde preek over het nieuwe leven: 'Hoe zou dat nieuwe leven zijn in vergelijking met hier op aarde?', luidde de spits. Ds. Den Boer miste daarbij de vraag of en hoe je dat leven deelachtig bent geworden...” Met deze kritiek ben ik helemaal niet gelukkig. Het is verbazend hoe snel onze kollega zich het typisch Christelijke Gereformeerde denken over de prediking heeft eigen gemaakt. Met enige gemuseerde irritatie stel ik dat vast. En bij dit punt gekomen wil ik tegenover het eeuwigdurende gevit op onze prediking (laatstelijk nog weer op die van ds. G. de Lange te Rotterdam) dan nu ook eens naar de Christelijke Gereformeerde prediking uithalen. En denk

erom, ik kan er wat van weten, want ik hoor van onze studenten in Apeldoorn regelmatig welke kant ze in de predikante opgestuurd worden. Welnu, het is met enige overdrijving gezegd, er kan daar geen tekst genomen worden of geen onderwerp aangesneden, of alles wordt over het ene spoor van die bekende toeëigening des heils geleid. Dat is het ene lokomotiefje dat zondag aan zondag over het ene lijntje moet lopen. Telkens met andere wagonnetjes (de gekozen tekst), dat wel, maar het trajekt is steeds gelijk en de boodschap altijd hetzelfde. De preektekst komt daardoor in z'n eigenheid niet naar voren. Dat is nu eens ons bezwaar.

Die door ds. Den Boer aangehoorde preek bijvoorbeeld zou hebben kunnen gaan over de tekst uit I Korintiërs 15:35 e.v.: „Maar, zal iemand zeggen, hoe worden de doden opgewekt? En met wat voor lichaam komen zij?...”. Een duidelijke vraag wordt hier gesteld, een afgelijnd onderwerp aangekaart, namelijk: „Hoe zou dat nieuwe leven zijn in vergelijking met hier op aarde?” (zie boven). Maar volgens Christelijk Gereformeerd recept bereikt een preek over zo'n tekst niet hierin z'n hoogtepunt dat die duidelijke vraag van Paulus met de inhoud van het tekstvervolg zo goed mogelijk beantwoord wordt, tot Gods eer en tot opbouw van ons geloof, – maar in de behandeling van de heel andere vraag die in dit Schriftgedeelte in geen velden of wegen te bekennen is, namelijk of u ooit wel in heerlijkheid opgewekt zult worden. En dat dat alleen door het geloof kan en dat u zich dus grondig moet bezinnen: kom ik wel in aanmerking voor de beloofde opstanding? Echter, hoe nodig en nuttig deze vragen op zichzelf ook zijn, die tekst geeft er geen aanleiding toe. En ze dan toch maar te stellen, ja, de preek daarop te laten uitlopen, dat is geen bediening van het Woord, dat is een in de rede vallen van het Geschrevene. Bediening van het Woord behoort zich te kenmerken door eerbied voor de tekst en vertrouwen in de Heilige Geest dat Hij voor juist die zondag met juist die tekst doet wat Hem behaagt. En aangezien er een grote veelheid en een rijke verscheidenheid aan teksten is zal gevarieerdheid van onderwerpen een kenmerk van schriftuurlijke prediking zijn. Het gaat met die prediking pas mis wanneer stelselmatig aan bepaalde teksten die het geloof van de gemeente kritisch op de korrel nemen („Beproeft uzelf of gij wel in het geloof zijt”, II Korintiërs 13:5, bij-

voorbeeld) het zwijgen wordt opgelegd. Zulke woorden moeten wel degelijk in hun volle scherpte aan de orde komen en de gemeente worden voorgehouden. Er kunnen zelfs situaties zijn die aanleiding geven tot een sterk en bij herhaling naar voren brengen van dit geluid. Maar dat is nog geen vrijbrief om nu maar onverschillig welke tekst in die smalle mal van het zelfonderzoek te stampen. Zoals in een stad of dorp elke straat een eigen naam draagt, zo is dat ook in de bijbel met de afzonderlijke teksten het geval. Schriftuurlijke prediking moet daar recht aan doen. Natuurlijk niet met de rug naar het centrum van de bijbel toe, maar toch wel zo dat aan de persoonlijkheid en het eigene van deze of gene tekst recht gedaan wordt. Anders wordt de tekstkeus een blinde greep in de grabbelton en een belediging van Mozes, David of Paulus.

De greep op het geheel

Als tweede belangrijke argument voor zijn overstap noemt ds. Den Boer de wijze waarop de Nederlands Gereformeerde Kerken hun kerkverband beleven. Het Akkoord voor kerkelijk samenleven vindt hij te vrijblijvend. „Je hebt geen greep meer op het geheel”, zegt hij.

‘Greep’, – dat is weliswaar helemaal geen woord voor ds. Den Boer maar zo staat het er toch. Wel, ik denk dat de meeste Nederlands Gereformeerden door deze kritiek niet overtuigd zullen worden.

Integendeel, ze zullen erbij op hun achterste benen gaan staan. Geen greep meer op het geheel? Maar dat is toch precies waar wij doodsbenauwd voor zijn geworden om die te krijgen? Het kerkverband is een Geestelijke zaak en wij vertrouwen die als het erop aankomt alleen Jezus Christus zelf toe. Zijn last is licht en zijn greep is zacht. Van menselijke grepen op het geheel hebben wij teveel ongelukken gezien. Natuurlijk, een kerkorde bedoelt kerken aan elkaar te binden en van een veelheid een geheel te maken. Maar dat gebeurt niet in de eerste plaats door de wet maar door het evangelie. Daarom gaat in het AKS aan de regelgeving de preambule als het belangrijkste vooraf. Daarin ontmoeten en herkennen de kerken elkaar bij het evangelie van Jezus Christus. In de preambule van het AKS wordt dus (zou je kunnen zeggen) verwezen naar de greep van Christus op het geheel. Daarna volgen de overgeënkomen regels als een poging om in alle voorzichtigheid aan die Geestelijke eenheid in Christus enigermate een kerkelijke gestalte te geven. Het is zonder meer een zegen dat je in die bepalingen de terughoudendheid – door ds. Den Boer vrijblijvendheid genoemd – met de handen tast, want iedere gemeente heeft een eigen en rechtstreekse relatie met Christus en is niet pas via het verband op de hemel aangesloten. Het besef behoort je dan ook uit een kerkorde tegemoet te stralen (en het AKS heeft daar met

sukses naar gestreefd) dat het daarin niet om een wet van Meden en Perzen gaat maar om een ontmoeting met de wijsheid die de kerk in de loop der eeuwen heeft opgedaan. En behalve de terughoudendheid behoort ook de beperktheid een kenmerk te zijn. Zeker in een tijd als de onze waarin ontzettend veel verandert moeten er niet teveel afspraken gemaakt worden. Je moet ze later toch maar weer inslikken.

Ds. Den Boer komt op het eind van zijn verhaal – je voelde dat op je klompen aankomen – met het konkrete voorbeeld van de vrouw in het (diaken)-ambt. De greep op het geheel die hij zo gemist heeft had hij vooral willen gebruiken om de voor hem zorgelijke ontwikkeling op dit punt te keren. Terwijl ik nu juist zo blij ben met een soepel kerkverband waarbinnen voor beide opties plaats is, al naar de geaardheid van de gemeente. Maar ik weet wel, voor ds. Den Boer valt deze zaak onder het evangelie zelf, hij zou het punt bij wijze van spreken in de preambule onderbrengen. En dat is bij mij niet het geval. Voor mij behoort wat het Nieuwe Testament over de plaats van de vrouw in de gemeente zegt tot de cultuur van de Schrift waarvan niet volgehouden kan worden dat we die verplicht zijn na te volgen of over te nemen, net zo min als de baard, de mantel, kortom de hele mode waarin Paulus en de anderen gelopen hebben. Zulke dingen kunnen, als ze bestaan, best bijbels verdedigd worden (denk maar aan het dragen van een hoofddeksel voor de vrouw), maar met dat ze voorbijgaan verliezen ook de schriftuurlijke argumenten ervoor hun kracht. Voor wat ervoor in de plaats komt kunnen stellig ook weer bijbelteksten bijeengebracht worden. En dat moet soms ook, tegenover mensen die er respektloos tegen aantrappen. Dat is dan ook precies wat Paulus in de bekende passages doet. Maar om tot het onderwerp terug te keren, die greep op het geheel moeten we maar aan de synodokraten overlaten, in welke kerk die zich ook maar bevinden...

Fusie en proselytisme

Tenslotte wil ik nog kwijt dat ik met belangstelling uitzie naar de beslissing van het Christelijke Gereformeerde kerkverband inzake het verzoek van ds. Den Boer om toetreding. Het is bekend dat persoonlijke overgangen van de ene kerk naar de andere haaks staan op inspanningen tot kerkelijke eenwording. Fusie en proselytisme verdragen zich niet met elkaar. Fusie zegt: kerk a is gelijk aan kerk b, proselytisme zegt: a is ongelijk aan b. Wanneer de Christelijke Gereformeerden zouden bewilligen in de toetreding van ds. Den Boer tot hun kerkverband moeten wij ons realiseren dat daar bepaalde gevolgen uit voortvloeien. Een ervan is m.i. dat het voorlopig uit moet zijn met het eenheidsgeschetter dat we op elkaars landelijke vergadering of synode van tijd tot tijd ten ge-

hore brengen. Dat is dan om z'n leugenachtigheid een gruwel voor God geworden. Het blijkt dan namelijk (nog eens) zonneklaar dat men helemaal niet uit is op een toekomstig samengaan met ons. Door zo'n daad van overgang te stellen en die ook te aksepteren beklemtoont men immers niet de eenheid maar de tweedheid van onze kerken. We zouden daarom in het gestelde geval die realiteit meer dan tot dusver onder ogen moeten gaan zien. Maar dat wil niet zeggen dat er alsdan een eind zou moeten komen aan alle kontakten. Integendeel, we gaan dan als bevriende kerken verder die er weliswaar voorshands wederzijds niet over piekeren zich met elkaar te verenigen maar die toch genoeg gemeenschappelijks hebben om elkaar als christelijke kerken te erkennen en christelijk met elkaar om te gaan. Geen eenwording dus maar vriendschap, meer zit er dan niet in. Juist als met de Vrijgemaakten. Ik heb me, zoals men kan weten, nooit zo ingespannen voor een eenwording met de Christelijke Gereformeerden. Zo min als met de Vrijgemaakten. Streven naar draaglijke verhoudingen, ja! Maar dat is ook het enige dat tot de mogelijkheden van vandaag behoort. Meer willen stelt teleur en getuigt trouwens ook van weinig bescheidenheid tegenover het voorgeslacht. Teveel wordt immers de indruk gewekt dat zij, die vaders en moeders van ons, kerkscheuring of uiteengaan of afzijdig blijven bij vereniging als lichtvaardig tijdverdrijf hebben bedreven, terwijl pas wij het zijn die het gebod tot eenheid hebben uitgevonden. De werkelijkheid is dat ook zij onder de rampzalige kerkelijke debâcles zwaar geleden hebben. Ik denk dat kerk-scheuringen of -splittings, net als echtscheidingen, in de regel iets onherroepelijks hebben. Je voor de een-dracht inzetten heeft daarom ervoor meer zin dan erna. Maar goede verhoudingen, waarin je elkaar beurte-lings kunt waarderen en de oren was-sen, – ja, daar zet ik me graag voor in. Tenslotte, wist u dat van de ruim vijftig predikanten die sinds de vrijmaking van kerk veranderd zijn ds. Den Boer de eerste is die Christelijk Gereformeed wil worden? Dat is bij een kerk die ons zo na staat toch iets zeer opmerkelijks, vind ik. Als er dan toch weggegaan moet worden, och, dan had ik de Christelijke Gereformeerden nog wel een paar paardjes meer uit de vrijgemaakte stal gegund.

Ds. E. Zwarteveen, Kampen

Diakonale hulp aan bejaarden in de gemeente van Christus

Referaat Centrale Diakonale Conferentie Apeldoorn, 10 november 1990

Je bent diaken en je wilt wat. Je wilt je ambt zo goed het kan uitoefenen: de barmhartigheid van Christus aan de gemeente van Hem bedienen, ook – daar gaat het vandaag om – aan de bejaarden in die gemeente.

U hebt mij ook gevraagd: wat kunnen diakenen praktisch doen om te helpen in de problemen die het oud-worden meebrengt? En u had daarbij het idee dat ik nogal wat ervaring heb door mijn werken onder bejaarden, die verzorgd (moeten) worden intra- of extramuraal. Of dat voldoende ervaring is om u ermee te kunnen dienen laat ik in het midden. Ik nam in ieder geval graag uw uitnodiging aan. Vandaar dat ik nu voor u sta en vanuit mijn ervaring een aantal notities heb gemaakt en u voor zal houden over dia-

konale zorg aan bejaarden in verschillende situaties. Ik doe het in de hoop dat u daarna elkaar en mij van dienst zult zijn met uw opmerkingen en ervaringen terzake diakonale hulp aan de bejaarden in de gemeenten, die u dient.

Ouder worden is niet zo gemakkelijk. Ouder worden brengt problemen met zich mee. Noden. Achteruitgang, lichamelijk en verstandelijk. Ik behoeft dat niet uitvoerig te beschrijven. De Prediker vat het samen met: het zijn kwade dingen; en: het zijn jaren waar je van zegt dat je daarin geen behagen hebt. Dat staat in Prediker 12. U weet wel: dat hoofdstuk dat zo indringend de achteruitgang van het menselijk lichaam met al zijn functies beschrijft en

dat uitloopt op: de kruik wordt bij de bron verbrijzeld en het scheprad in de put verbroken, en het stof keert weder tot de aarde, zoals het geweest is, en de geest keert weder tot God, Die hem geschonken heeft.

Ouder worden. In II Korinthe 4 en 5 benoemt Paulus deze tijd met: verval van onze uiterlijke mens, last der verdrukking; en: onze aardse tent, waarin wij nu nog zuchten (!), wordt afgebroken.

Zo merken we dat de ouderdom met zijn verschillende fasen door de Schrift bepaald niet verzwegen wordt; ook niet mooier voorgesteld wordt dan ze is. Integendeel: ze is gekenmerkt door moeiten, problemen, verdrukking, kwade dagen waar je bepaald geen

Pastorale notitie

J. Kranenburg, Kampen

Vrije tijd

't Is weer voorbij die mooie zomer. Vandaag – ik bedoel dus de dag waarop ik dit schreef – was het nog stralend, maar het kan nu elke dag afgelopen zijn. Dan kunnen vaders korte broek en moeders bikini weer in de koffer voor het zomergeod in de hoop dat ze volgend jaar nog passen en niet door de mode zijn ingehaald.

Nee, wij zijn niet weggeweest. Wij behoren tot de bevoorrechte klasse die kan gaan wanneer zij wil en wij kiezen dus voor het voor- of naseizoen en ook wel eens voor het voor- én naseizoen.

„Jullie hebben altijd vakantie”, horen wij nog wel eens zeggen en op de achtergrond meen ik dan een licht verwijt te beluisteren. Tegenwoordig geef ik dat zonder enig spoor van schaamte toe: „Ja, wij hebben altijd vakantie”.

Maar het is nog niet zo lang geleden dat ik het nodig vond, dergelijke beweringen te beantwoorden met een reeks

verontschuldigen. Hoe vaak ik nog preekte en dat er op ons nog voor van alles en nog wat een beroep wordt gedaan en dat ik vanaf mijn jonge jaren altijd hard gewerkt had en dus heus wel aan een beetje rust toe was. En pas na zo'n pleidooi was ik er zelf ook weer een beetje rustig op. Ik heb heel lang gedacht dat er voor vrije tijd een verontschuldiging nodig was of een gegronde reden. Dat zit er diep bij ons in: wij zijn op de wereld om te werken en zelfs onze vrije tijd is er alleen maar om er daarna weer des te harder tegenaan te kunnen gaan. Men zegt dat deze houding typerend is voor de nazaten van Calvijn maar dat is een vergissing. De socialisten hebben de Partij van de ARBEID uitgedacht en in de grondwet van de Sovjet-unie is de bijbeltekst opgenomen: 'Wie niet werkt zal ook niet eten'. Trouwens, om wat dichter bij huis te blijven: puriteinen, piëtisten en methodisten hebben in niet mindere mate de arbeid verheerlijkt. In het Labadistenklooster van Wieuwerd ging men na de godsdiensttoefening weer aan het werk en onder de preek zaten de vrouwen te breien. Ook Luther vond het maar het beste om na de kerkdienst weer zo snel mogelijk aan de arbeid te gaan.

Typerend is het woord vrijetijdsbesteding. Vrije tijd mag, maar ze moet wel besteed worden. En op de zondag voor de vakantieperiode wordt in de kerken gebeden of wij de vakantie zo mogen besteden dat we met vernieuwde krachten de arbeid weer kunnen hervatten. Ook in dit gebed moet de vernieuwde kracht de vakantie verontschuldigen.

Okke Jager vertelt ergens dat hij van

een vriend een boek kreeg toegezonden met de opmerking: „steel maar wat tijd hiervoor”. Vrije tijd als diefstal!

In een novelle van Cremer ligt een jonge knecht op een mooie zomerdag languit in het geurende hooi en zegt tegen zijn vriend: „O Gartjan, als dit eens warken was!” Blijkbaar zou hij dan pas onbekommerd kunnen genieten.

Misschien denkt u dat dit stukje passender geweest zou zijn vóór de vakanties, als aanmoediging om zonder schuldgevoelens vrij te nemen en zonder het drukkende gevoel dat de vrije weken nuttig besteed moeten worden. Maar ik wilde deze dingen juist nu zeggen.

Alles gaat weer beginnen en u hebt er echt zin in. Dat is in u te prijzen. Maar laat u bevrijden van de gedachte dat „de essentie van ons leven de roeping tot arbeid is en dat onze vrije tijd ontspanning is van onze arbeid en niet méér tijd in beslag mag nemen dan nodig is voor die ontspanning”. (Van Riessen, 'De maatschappij van de toekomst')

Onder de druk van deze stelling kunnen predikanten hoogstens besluiten tot het nemen van één vrije dag per week met de bedoeling, er de andere dagen des te harder tegen aan te gaan.

Mooie vrijheid!

Ook van Okke Jager is het verhaal van de man, die na een begrafenis tot een weduwe zegt: „Hij was een buitengewoon man”, waarop de vrouw antwoordde: „Dat zegt men. Ik heb hem niet zo goed gekend.” (dr. Okke Jager, Bevrijde Tijd)

behagen in hebt. Je kunt ook zeggen: je ziet het in de ouderdom vaak niet meer zitten.

Evenwel luidt de aansporing: Je Schepper te kennen en te dienen. Zoals aan het slot van het boek Prediker staat als een advies aan alle mensen: Vreest God en onderhoudt Zijn geboden. En dan: begin ermee als je jong bent, dan neem je het mee bij het ouder worden. En II Korinthe 5: we verliezen de moed niet, ook niet bij het ouder worden dat zozeer verval van onze uiterlijke mens met zich meebrengt. Want we kunnen dan nog doorgaan met de HERE welgevallig te zijn en het goede te doen naar Zijn geboden. Totdat... we ons verblijf in de aardse tent verlaten en bij de Here onze intrek nemen in een eeuwig huis. Samengevat: als Christen oud worden en godvrezend ook deze tijd gebruiken wordt gezegd en loopt erop uit, dat we bij de Here onze intrek nemen. Nog één citaat: (II Korinthe 4:17) Want de lichte last der verdrukking van een ogenblik (!) bewerkt voor ons een alles te boven gaand eeuwig gewicht van heerlijkheid. Dat is het positieve van oud zijn en ouder worden. Dat kunnen we meemaken. Dat kunnen we er van maken. Onder Gods zegen! Ik wilde u dit positieve en opgewekte geluid niet onthouden. Wat is Gods woord vol uitzicht voor hen die de HERE vrezen en Zijn hulp verwachten. Ik wilde dit vóórop stellen. Zodat u en ik (we worden ook ouder) de moed niet verliezen; zodat wij het steeds weer wél 'zien zitten'.

Maar terug naar het hier en nu; naar het heden ten dage oud zijn en oud worden. Met zijn noden. En hoe we daarin als diakenen van dienst kunnen zijn.

Ik noem een aantal problemen van de oude dag. Ik probeer er meteen bij te zeggen welke barmhartigheden daar bij passen, daarop van toepassing behoren te zijn, mijns inziens; barmhartigheden, die daarop gericht zijn dat 'onze' bejaarden met ons de moed niet verliezen, maar doorgaan in het vertrouwen op God, bezig het goede te doen en op weg naar dat eeuwige huis.

1. Het oud-zijn zelf. Zo u wilt: ouderdom in het algemeen. Daar past dit diakonaat bij: zorg dat u de bejaarde broeder en zuster kent; en dat zij u kennen. Ik pleit voor het diakonale bezoek aan ouderen. Moeilijk te zeggen wanneer dat moet beginnen. In ieder geval: op tijd zodat, wanneer de 'bezwaren' van de ouderdom (beginnen te) komen u elkaar kent. U kunt dan horen. En uw oudere zuster/broeder leren kennen. En waarden. En eren. En op de hoogte komen van de noden die er zijn; en wanneer (zodra) die er zijn. Op tijd. N.B. Bij de problemen die u ontmoet zullen verdriet, onverwerkte tegenslagen en verliezen, nooit goed gekomen verhoudingen, niet bereikte idealen en mogelijk onbeleden zonden nogal

eens een rol spelen. Dat zijn dan de (verborgen) oorzaken van ontevredenheid en onvoldaanheid en onzekerheid.

2. Eenzaamheid. Met name bij weduwen en weduwnaren en 'alleenstaanden'. Zie naar hen om! Dat is zuivere en onbevleete godsdienst voor God. Jakobus 1:27. Hier wil niet mee gezegd zijn dat diakenen de enige bezoekers en vertroosters moeten zijn. Natuurlijk zijn ze er en behoren er te zijn de kinderen en de familieleden. Vóór alle anderen. Maar ik denk voorts wel, dat diakenen een heel goede rol kunnen spelen bij het maken van 'bezoekregelingen': jonge mensen aan ouderen; jonge gezinnen in contact met oudere echtparen, vooral als deze zelf geen kinderen (meer) hebben.

3. Geldgebrek. Door wat voor oorzaak ook. Maar het komt voor. En u kunt er wat aan doen. Met de gaven van de gemeente. In samenwerking uiteraard met familie (kinderen vooral) die allereerst verantwoordelijk zijn. Ook is deze hulpverlening vaak zeer 'ter zake': hun financiële middelen, inkomsten en uitgaven, met hen en voor hen op een rijtje te (laten) zetten. Daarbij is het zeer gewenst dat u voldoende van de sociale wetgeving op de hoogte bent.

4. Ziekte. Ik bedoel dan nu ziekte van tijdelijke aard en gepaard gaande met ziekenhuisverblijf. Dan ligt voor u: attent zijn op vervoer in verband met voldoende bezoek. Stelt u in ieder geval op de hoogte en in het ziekenhuis en bij wie thuis achterblijven. Ziekenhuisverblijf brengt vele 'kleine' praktische problemen met zich mee, die voor u vrij makkelijk zijn 'op te lossen'. Door u zelf of door inschakeling van anderen. In ieder geval: u kunt stuur geven aan deze vorm van barmhartigheid in Christus' gemeentel!

5. Lichamelijke en geestelijke hulpbehoevendheid. Kunt u een rol spelen bij het (laten) treffen van de nodige voorzieningen? U zult in ieder geval beschikbaar kunnen zijn. Weer: u behoeft daarmee en behoort daarmee de taak van kinderen, die hun ouders ervaren, niet over te nemen. Maar dan kunt u in ieder geval de hulpverleners prijzen, bemoedigen en stimuleren. En u kunt laten weten dat u te allen tijde voor overleg over de nodige hulp beschikbaar bent.

6. Thuiszorg. Zoals gezinsverzorging en wijkverpleging. Zorg dat u de weg erheen weet; dat u informeren kunt; dat u op de hoogte bent van de betreffende (christelijke) instelling. Houdt u ook op de hoogte hoe het met de verzorging gaat; en met de verzorgers: niet om hen te 'controleren' of zo, maar om hen te waarderen naar wat ze waard zijn (heel vaak hun gewicht in goud!).

7. Afhankelijkheid. Ik noem dit naar aanleiding van het vorige punt. Daarin speelt de afhankelijkheid van de bejaarde medebroeder of -zuster al een behoorlijke rol. Moet ook wel. Maar afhankelijkheid wordt zo vaak en zo licht als een last gevoeld, en maar nauwelijks of node echt aanvaard. Dat is een uitdaging voor uw optreden in barmhartigheid, waarmee u aanwerkt op blij aanvaarden en tevredenheid over wat anderen graag voor hen doen en willen doen.

8. Bejaardenhuis. Daarin te wonen is vaak geen gemakkelijke keus. Toch 'moet' het soms. En ook nog wel eens op korte termijn. Kunt u helpen bij een 'soepele' keuze? Het ligt wel vaak op uw weg!

9. Verpleeghuis. Nog moeilijker keus gewoonlijk. Voor de betreffende bejaarde. Maar veel meer nog vaak voor de achterblijvende man of vrouw. Toch kan het vaak niet anders. Wat is het dan zwaar om 'eigen' verzorging op te geven, ook als het 'niet anders kan', want 'eigen krachten gaan het begeven'.

Laat een diaken terdege op de hoogte zijn van de gang van zaken in een verpleeghuis (voor lichamenlijk hulpbehoevende en/of dementerende bejaarden). En laten ze de 'mensen' daar kennen en merken hoe zij zorgen. Daarbij weer: Heb ook oog voor wat de bezoekers-familieleden gelukkig doen willen en leef mee met hun zorg.

10. Moeten diakenen participeren in instituten (gezinsverzorging, bejaardenverzorging, verzorgingshuis, verpleeghuis enz.). Ik weet niet of dat perse nodig is. Wel is goed contact met dergelijke instellingen nodig.

11. Een laatste conclusie: De overheidszorg ten aanzien van bejaarden maakt de zorg van familie en diakonie en kerk geenszins overbodig.

Ik hoop u iets te hebben laten merken van het geheel eigensoortige barmhartig praktische optreden, dat van u verwacht mag worden ten goede van 'onze' bejaarden.

Daarin sterke en zegene u de HERE.

A. van der Dussen, Eindhoven

Ede en het milieu

In Opbouw van 16 augustus jl. schreef ik, dat ik bij een bezoek aan de Landelijke Vergadering een brief kreeg, waarin geen melding gemaakt werd van het feit dat Ede een station heeft en van de manier waarop men van dat station de vergaderplaats kan bereiken. Namens de Edese 'Vorbereidingscommissie LVK 1991' maakte mevrouw G.F. ter Velde-van der Heide mij erop attent, dat aan de afgevaardigden een andere brief is gestuurd. Omdat ik op de LV niet als afgevaardigde aanwezig was maar een commissie vertegenwoordigde, heb ik die brief niet ontvangen: het behoorde tot de verantwoordelijkheid van de Vorbereidingscommissie om commissies uit te nodigen. Was dat wel zo, dan had ik het volgende kunnen lezen:

„Indien u per auto reist, wilt u dan, in verband met de kosten, waar dat mogelijk is gezamenlijk reizen? Ede is overigens met het openbaar vervoer goed te bereiken. U dient in dat geval in station Ede-Wageningen uit te stappen en u kunt gebruik maken van treintaxi's die geparkeerd staan aan de zuidzijde van het station.”

Het moge duidelijk zijn: de Vorbereidingscommissie uit Ede heeft de milieu-faktor niet over het hoofd gezien! Het moge ook duidelijk zijn, dat mevrouw Ter Velde mij dit niet geschreven heeft om te bewerkstelligen, dat ook de volgende LV weer in Ede gehouden zal worden...

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Startdienst

September is een maand van veranderingen.

De vakanties zijn voor de meesten om en zeker kinderen die op school zitten of studeren, beginnen aan een nieuwe periode van hun leven. Nieuwe lesroosters, nieuwe leraren, nieuwe agenda's, waarbij ze alleen agenda's zelf kunnen kiezen.

Nu kunnen ze bij die keuze nog in de fout gaan ook, want op het ogenblik zijn er agenda's in de handel die je onmiddellijk in de vuilnisbak zou kieperen als je ziet wat er in staat. Puur racistisch en seksistisch. Er zijn al scholen waar de leiding het gebruik er van verbiedt en m.i. hebben ze daar groot gelijk in.

Er zijn ook agenda's die je voor je plezier doorleest.

Een paar dagen geleden kreeg ik de 'Zicht agenda' in handen. Onder aan iedere bladzij staat een mopje of een spreuk en ik heb me echt moeten be-

heersen om mijn gezin niet lastig te vallen met: „Luister eens, heb je deze al eens gehoord en... ach... wat een leuke is dit.” Als je dat vaak zegt, krijgen je huisgenoten iets schichtigs over zich. Eén spreuk krijgt u van me: Reclame voor sterke drank is bezopen, als je het nuchter bekijkt. (Wim Meyles)

September is ook de maand van de startdiensten en dagen. Soms zou je denken dat het kerkelijk jaar begint met speurtochten en touwtrekken. De Prot. Christelijke scholen beginnen tegenwoordig in veel plaatsen met een gezamenlijke kerkdienst. Eerlijk gezegd vind ik zo'n dienst ook wel nodig, want zo eenvoudig is het op het moment niet om bezig te zijn met Christelijk onderwijs.

In Alkmaar werd een paar weken geleden zo'n dienst gehouden.

De mensen die het organiseerden hadden hun best gedaan om er iets goeds van te maken, dat kon je aan alles zien.

In de kerk zaten een honderd mensen. We puilden bepaald niet uit de kerk, maar waren ook geen zielig handje vol en dat is toch wel plezierig.

De liturgie vermeldde dat er een dominee-schrijver-verteller was gestript voor die avond. Motto van de preek: 'Een engel op de Dam'.

De tekst was uit Jesaja en van de organist wist ik ook veel goeds. Ik zat me dus te verkneuteren op mijn bank.

Nadat de teksten waren voorgelezen, begon de dominee:

„Ik heb wel uw assistentie nodig.

Daarom moeten we de stembanden wat losser maken... Zegt u eens allemaal Aahh...”

Nu zijn mensen die met onderwijs te maken hebben een welwillend volkje dus iedereen zei „Aahh...” Niet al te hard, want dat waren we nu ook weer niet gewend. Vervolgens moesten we opnoemen welke geluiden de engel op de Dam zou kunnen horen.

„Duiven”, zei een mevrouw rechts.

„Inderdaad... Duiven. En wat doen die duiven? Juist doet u maar allemaal mee.” Hij gebaarde enthousiast.

Aarzelend begonnen de aanwezigen te kirren.

Mijn man stootte me aan. „Kijk Gea eens”, fluisterde hij.

Twee banken voor ons zat een kennisje, een keurig en ingetogen mens, met een geknepen mondje „Roekoeh... Roekoeh”... te roepen.

„Wat hoorde de engel nog meer”, ging de verteller verder. „Fietsen?”

Hij kwam al door het gangpad naar voren met vier plankjes waarop fietsbellen gemonteerd waren.

Ik keek vlug een andere kant op, maar een Christelijk Gereformeerde landbouwer achter ons, keek hem argeloos in de ogen.

Hij was vergeten hoe je een mondelinge beurt vermijdt en zat een tel later met een plankje in zijn hand, verbaasd maar ritmisch te bellen. Ook auto's en een tram kwamen aan bod en veel mensen verloren hun schroom en deden plezierig mee.

Ik bewonderde de predikant zeer, want het is een talent apart om mensen zo ver te krijgen.

Het verhaal dat hij gemaakt had vertelde hij ook boeiend en de mensen vielen op de juiste momenten in met de geluiden van de Dam. Zelf kreeg ik op het moment dat mijn man me een knipoog gaf, zijn schouders ophaalde en met een stoïcijn's gezicht al br..

brrrbr..end een auto nadeed, de slappe lach, dus aan mij hadden ze niet veel. Terwijl het verhaal doorkabbelde werd ik wat nukkig.

Ik zat maar te wachten op de inhoud van het verhaal. Op de woorden die ik mee zou kunnen nemen in een jaar dat voor me lag. En die inhoud kwam niet. Het stopte bij de verpakking. De dienst was precies gebakken schuim. Lekker, maar je moet geen honger hebben en het kleeft ook nog.

Na afloop moesten we in een kring gaan staan. Ik was er op bedacht dat we zouden besluiten met „Joepie Joepie is gekomen”, maar dat viel mee. We moesten elkaar een bloem overhandigen en bemoedigen voor het komende schooljaar. Bloedrood van verlegenheid schuifelde ik op mijn plaats heen en weer. Kribbig en lacherig tegelijk.

„Ik sla jou maar over”, zei mijn man begrijpend. Maar mijn buurvrouw vond dat niet in de haak en overhandigde me nadrukkelijk een gele bloem. Met de beste wensen voor het nieuwe jaar. Ach... Kwaad kon het niet!

D. Holwerda, Zuidhorn

Wat is 'vervulde blijdschap'? ¹

Zevenmaal is er in het NT sprake van 'iemand's blijdschap vervullen'. Eén keer wordt het gebruikt door den apostel Paulus (Filipp. 2, 2); de overige plaatsen waar het gebezigd wordt, zijn alle bij den apostel Johannes te vinden, en wel in zijn evangelie 3, 29; 15, 11; 16, 24 en 17, 13, en in zijn brieven I 1, 4 en II 12.

Hoe moeten wij die uitdrukking verstaan? Is in zo'n geval de man of vrouw om wie het gaat, al een beetje blij, maar doet een ander daar nog een schepje bovenop, zodat die blijdschap compleet wordt? Men zou dat uit de gangbare nederlandse weergaven kunnen opmaken.

Maar laten we eens kijken, hoe het woord dat hier door 'blijdschap' is vertaald, elders gebruikt wordt.

Wat blij máákt

Dan zou ik, om te beginnen, aandacht willen vragen voor het feit, dat met 'blijdschap' niet altijd wordt aangeduid een *gemoedsgesteldheid*, maar ook wel – concreet – *datgene wat die gemoedsgesteldheid teweegbrengt*.

'Blijdschap' (of ook 'vreugde') kan dus niet alleen uitdrukken *dat iemand blij is*. Nee, ook *een persoon of een zaak die iemand blij máákt*, aan wie of waaraan iemand vreugde beleeft, wordt wel met 'blijdschap' aangeduid. Zo noemt Paulus in Filipp. 4, 1 *zijn broeders in Filippi*: „mijn blijdschap en krans”. De gemeente van Filippi is er een waaraan hij *schik* heeft.² Ze is als het ware de overwinaarskrans op zijn hoofd, die hij met trots laat zien. Die toevoeging („die hij met trots laat zien”) verzin ik niet: ze is van Paulus zelf. Zie maar 1 Thess. 2, 19.20: „Want wat anders is onze *hoop* of *blijdschap* of *krans* om op te pochen dan o.a. jullie, als we straks tegenover onzen Heer, Jezus, komen te staan bij zijn komst? Jullie immers zijn onze *eer* en *blijdschap*”. Ook in Thessalonica is er – net als in Filippi – zo'n gemeente waarmee Paulus *eer* inlegt, waar hij *plezier* aan beleeft, ja waarop hij zijn *hoop* heeft gevestigd met het oog op het komende gericht. Als zijn Heer hem straks rekenschap zal vragen over zijn dienst, zal hij kunnen zeggen: „Kijkt U maar naar de gemeente van Thessalonica. Die mag gezien worden. En die is vrucht van mijn werk”. Behalve een *persoon*, zo zei ik, kan 'blijdschap' ook een *zaak* zijn die iemand blij maakt. Een voorbeeld vinden we in Jac. 1, 2: „Beschouwt het als louter *blijdschap*, mijn broeders, wanneer jullie in allerhande beproevingen terecht komen”.

Aansluiting bij het OT

In dit gebruik van het woord 'blijdschap' (of 'vreugde') sluit het NT aan bij het OT.

Jeruzalem wordt genoemd „een *vreugde* voor heel de aarde” (Ps. 48, 3; Klaagl. 2, 15), d.w.z. een stad waar

heel de wereld plezier aan heeft (had). En evenzo heeft Gods heiligdom in Jeruzalem „de *vreugde* van hun (d.i. van de Israëlieten) sieraad” (Ez. 24, 25); dat betekent: „die prachtige tempel waar zij zo *blij mee zijn*”. Aldus Groot Nieuws. De Friese Vertaling heeft „har skoandere taflecht, *dér 't se sa wiis mei binne*”.

Als die stad met tempel en al is verwoest, is ze geworden „een *vreugde* voor de wilde ezels” (Jes. 32, 14), d.w.z. een plek waar wilde ezels zich graag ophouden, waar ze het *naar hun zin* hebben. Maar eens zal God haar weer „stellen tot een eeuwige praal, tot een *vreugde* voor geslacht op geslacht” (Jes. 60, 15).

Voor een man zonder verstand is dwaasheid '*blijdschap*' (Spr. 15, 21). Dat betekent: zo'n onverstand *schept behagen* in dwaasheid. Voor een rechtvaardig mens daarentegen is recht doen '*vreugde*' (Spr. 21, 15). Dáár heeft hij *schik* in.

Vergelijkbaar gebruik in het Nederlands

Ook wij drukken ons soms op dezelfde manier uit. Wij kunnen b.v. zeggen – al doet het misschien ietwat deftig aan –: „Het is mij een *genoegen* u hier te mogen begroeten” i.p.v. „het *doet* mij *genoegen*”. De zaak die ons plezier bereidt wordt in zo'n geval met het plezier dat wij eraan beleven, vereenzelvigd.

Vreugde in het verschiet

Het tweede punt dat aandacht verdient, is het volgende. 'Blijdschap' wordt in het NT niet alleen gebruikt om aan te duiden, dat je met *iets wat je al hebt* in je schik bent, maar ook om aan te geven, dat je ergens blij mee zou zijn, *als je het kreeg*. Er is nu eenmaal ook 'vreugde' die nog in het verschiet ligt, Hebr. 12, 2. Het gaat in zo'n geval om iets dat je *graag wilt hebben*, om iets waarin je *zin* hebt.

Zo lees ik in Mt. 13, 44 van een man die een schat blootlegt in een stuk grond. Hij dekt die dan eerst weer toe, maar „uit *blijdschap* erover gaat hij heen, maakt al zijn bezittingen te gelde en koopt dat stuk grond”. Die man handelt zo „uit blijdschap over die schat”, zo staat er. Dat wil zeggen: omdat hij met het bezit ervan zo blij zou zijn; anders uitgedrukt: omdat hij die schat *zo graag wil hebben*. In zo'n geval is die 'blijdschap' er op het moment van handelen nog niet, want hij kan zich nog niet den gelukkigen bezitter van die schat noemen. Wij zouden in zo'n geval ook kunnen vertellen: „uit *verlangen* (of uit *begeerte*) naar die schat”.

Nu, ook zo'n 'blijdschap' kan – juist zoals we eerder zagen – worden overgedragen van onze gemoedsstemming (in dit geval dus: ons *verlangen*) op

datgene wat die gemoedsstemming teweegbrengt, m.a.w. op *dat waarnaar ons verlangen uitgaat*. Zo staat in Davids laatste woorden o.a. te lezen: „al mijn heil en alle *vreugde* – zal Hij het niet doen uitspruiten?” (2 Sam. 23, 5). Prof. de Groot heeft hier in zijn vertaling al de concretisering aangebracht: „al wat mij tot heil en 'vreugde' strekt”.³ Maar Groot Nieuws heeft 'alle vreugde' weergegeven met „alles wat ik *wens*”. En de Friese Vertaling zit op hetzelfde spoor: „alles wat te *winskjen* is”.

Als er in Pred. 2, 10 staat:

„niets dat mijn ogen wensten ontzegde ik ze, noch hield ik mijn hart van enige vreugde terug”, dan vraag ik mij af, of men – gezien de parallellie met 'wat mijn ogen wensten' – het woord 'vreugde' hier niet moet opvatten in de zin van 'wat mijn hart wenste (begeerde)', 'wat mijn hart graag wilde hebben'.⁴

En als de dichter van Ps. 137 in v. 6 verklaart: „mijn tong klieve aan mijn verhemelte, ... als ik Jeruzalem niet verhef *boven mijn hoogste vreugde*”, dan zal hij, denk ik, bedoelen: *boven mijn hoogste verlangen*. Hij mag sterfen van dorst, zo verzekert hij, als hij (het herstel van) Jeruzalem niet helemaal bovenaan op zijn *verlanglijstje* zet.

Opnieuw naar het Nederlands

Wij kunnen, dunkt mij, die wissel 'vreugde > wens (verlangen)' heel gemakkelijk mee maken, wanneer we bedenken, hoe wij ons uitdrukken, als we een attentie willen geven, b.v. aan iemand die ons een dienst heeft bewezen. Dan kunnen we veiligheidshalve vooraf aan zijn vrouw vragen: „Heeft je man nog *wensen*?”. Maar ook: „Waarmee zou ik je man nog eens *blij* kunnen maken?”.

'Vervulde blijdschap'

En nu terug naar de teksten uit het NT die we aan het begin van dit artikel noemden.

Laten we beginnen met die ene van Paulus, Fil. 2, 2. Kennelijk gaat het daar in 'blijdschap' om Paulus' *wens* dat zijn lezers eensgezind zullen zijn. Aan de *feitelijke* eensgezindheid ontbrak nl. het een en ander, zoals uit andere plaatsen in deze brief blijkt. In 4, 2 *vermaant* hij Euodia en Syntyche, eensgezind te zijn. Ook 3, 16 zal, dunkt mij, zo verstaan moeten worden:

„Maar ... één ding, waar we al eerder op kwamen” – nl. in 1, 27, D.H. – „: de gelederen sluiten!” Een herhaald bevel tot eensgezindheid dus.

Die 'wens' nu (dat ze eensgezind zullen zijn) wil hij *vervuld* zien. Wij kunnen hier het element 'vreugde' in de weergave heel goed vasthouden;

door namelijk te vertalen: „*doet me het plezier, dat je eensgezind bent*”.

De teksten bij Johannes

Het bleek al aanstonds, dat de uitdrukking 'vervulde blijdschap' verder alleen nog bij Johannes voorkomt. Wij willen die plaatsen nu een voor een bekijken.

In Jh. 3, 26 komen de leerlingen van Johannes den Doper hun meester ietwat spijtig vertellen, dat Jezus nu ook doopt en hem stevig concurrentie aandoet: „allemaal gaan ze naar Hém toe”. Dan antwoordt Johannes: „Maar dat had ik toch gezegd, dat Hij de Mesias is, niet ik? Ik heb alleen maar tot taak de aandacht op Hém te vestigen”. En dan gebruikt Johannes een beeld om de verhouding tussen Jezus en hem te tekenen. Jezus is de bruidegom. En het volk, de bruid, hoort in zijn armen. Hij, Johannes, is enkel 'de vriend van den bruidegom', die tot taak heeft de bruid op de komst van haar bruidegom voor te bereiden. Hij staat in dienst van den bruidegom, Jezus, en geeft acht op diens bevelen.⁵ En wat doet hem nu groter plezier dan de jubelroep van den bruidegom over de ontmoeting met zijn bruid te horen? Dat is toch de kroon op zijn werk? Daar heeft hij toch al die tijd verlangend naar uitgezien? Zo besluit Johannes dan met deze woorden: „Zo is dan deze mijn blijdschap vervuld”, v. 29 slot. D.w.z.: nu is dus dit verlangen, nl. naar de jubelroep van den bruidegom, dat in mij als 'vriend van den bruidegom' leefde, bevredigd. Nu is aan die wens van mij voldaan.

In Jh. 16, 23 heeft Jezus zijn leerlingen bemoedigd voor de tijd wanneer Hij zelf niet meer bij hen zal zijn: „Heus, ik verzeker jullie: wanneer je mijn Vader iets vraagt in mijn naam, dan zal Hij het geven”. En dan sluit Hij in v. 24 daarbij aan met de aanmoediging „Vraagt maar, dan zul je het krijgen”. En dan volgt: „opdat uw blijdschap vervuld zij”, d.w.z. om je verlangen bevredigd te krijgen. Vragen aan den Vader is de manier om te krijgen wat je wenst.

Het doel van Johannes' eerste brief is, zo zegt hij in 1, 4: „dat onze blijdschap vervuld zij”, d.w.z. dat dát gebeurt wat wij zo graag willen, nl. dat ook jullie samen met ons gemeenschap hebben met den Vader en met den Zoon, v. 3. (Vgl. Jh. 17, 20, waar Jezus zegt: „Ik bid niet alleen voor dezen – dat zijn de discipelen, onder wie Johannes –, maar ook voor hen die door hun woord in Mij geloven, dat ... zij in Ons – Vader en Zoon – zijn”).

Aan het slot van zijn tweede brief (v. 12) lezen we, dat hij zijn korte schriftelijke vermaningen eerlang mondeling breder hoopt uit te werken, „opdat onze blijdschap vervuld zij”, dat is: om te bereiken wat hij zo graag wil, nl. dat de leden van de gemeente waaraan hij schrijft, „in de waarheid blijven wandelen” (v. 4). Dat is immers iets waaraan hij meer plezier heeft dan aan iets anders (III 4).

Een overgenomen begeerte

Twee teksten uit het Johannes-evangelie, t.w. 15, 11 en 17, 13, heb ik voor het laatst bewaard, omdat daar een complicatie optreedt, die diep nadenken vergt.

In 15, 11 lezen we: „Dit heb Ik tot u – dat zijn de discipelen – gesproken, opdat mijn blijdschap in u zij en uw blijdschap vervuld worde”. Het zou mij niet verbazen, als deze tekst voor vele lezers, evenals lange tijd ook voor mij, abracadabra is. Laten we zien, of we na wat we tot dusver over 'blijdschap' hebben ontdekt, eruit kunnen komen. Wat is Jezus' 'blijdschap'? Waaraan heeft Hij plezier? Wat is zijn diepste begeren? Het antwoord vinden we in 4, 34: „Mijn spijs is, dat Ik de wil doe van mijn Zender en de taak uitvoer die Hij Mij opdroeg”. Dit woord herinnert door zijn beeldspraak ('spijs') sterk aan Jer. 15, 16. Daar zegt de profeet, die nogal wat onheilsboodschappen van God kreeg door te geven aan het volk, dan toch maar: „zo vaak er woorden van U kwamen, at ik ze op”. (Vgl. ook Ez. 3, 1-3 en Op. 10, 8-10.) En dan volgt als parallelle uitspraak: „uw woord was mij tot vreugde en blijdschap des harten”. De profeet zegt hier dus in twee onderling parallelle typering – en nu probeer ik de gesignaleerde beeldspraak met een nederlandse wending vast te houden – :

Uw woorden, Heer, gingen er bij mij in als koek;
in wat U mij zei, had ik toch zo'n intens plezier!

Wel, zo is het ook Jezus een groot 'genoegen' geweest de opdracht van zijn Vader uit te voeren, ondanks de pijn daaraan verbonden. (En die was nog aanzienlijk erger dan bij Jeremia!) Die opdracht uit te voeren, nl. aan de waarheid getuigenis te geven (Jh. 18, 37), was zijn hoogst verlangen. En wat Hij aan zijn leerlingen had gezegd, was erop gericht – zo lezen we hier in 15, 11 – dat zij diezelfde wens zouden gaan koesteren die bij Hem leefde. Dat is m.i. de betekenis van de woorden „opdat mijn blijdschap in u zij”. Hij heeft door zijn onderwijs in hen het verlangen willen wekken, in navolging van hun Meester zich volledig te geven aan 'het getuigenis voor de waarheid'.

En wanneer Hij daaraan toevoegt „en (opdat) uw blijdschap vervuld worde”, dan betekent dat: Hij heeft als doel voor ogen, dat zijn Vader die wens van zijn discipelen (Hem te dienen in het getuigenis voor de waarheid) zal vervullen; dat de Vader hen dus als getuigen zal aanvaarden.

En waaruit zou dat laatste (die aanvaarding als getuigen door God) dan moeten blijken? Wel, dát komt, als ik me niet vergis, naar voren uit de context van 17, 13.

De bewuste tekst, luidt als volgt: „Maar nu kom Ik tot U; en Ik spreek dit in de wereld – d.w.z. nu Ik nog in de wereld, dus bij mijn leerlingen, ben – opdat zij mijn blijdschap vervuld in zich mogen hebben”. Het valt onmiddellijk op, hoeveel gelijkenis deze

tekst vertoont met 15, 11. Maar nu staat onze tekst in de context van hoofdstuk 17, waar Jezus zijn Vader bidt, dat zijn leerlingen één mogen worden met den Vader, precies zo, als Hij zelf één is met den Vader. Dat betekent: dat zijn Vader in hen gaat wonen met zijn Géést. Het was immers om die door God Hem opgedragen taak uit te voeren („de woorden Gods te spreken”) dat de Vader Hem „niet zuinig” den Geest had geschonken (Jh. 3, 34). Nu, hier in Jh. 17 draagt Jezus zijn leerlingen bij den Vader voor als zijn opvolgers. En daarom vraagt Hij voor hen, dat de Vader ook in hen met zijn Geest zal wonen. Als dát gebeurt, zo zegt Jezus hier, dan hebben ze mijn blijdschap vervuld in zich'. D.w.z. dan is de in hen levende begeerte, die ze van Mij hebben overgenomen, (nl. Gods getuigen in deze wereld te zijn) door den Vader gehonoreerd.

Het is het Pinksterfeest dat de 'vervulling' van die 'blijdschap' brengt. (Vgl. ook 15, 26.27 en Hd. 5, 32.)

Noten

1 Met dank aan mijn zoon, drs. K. Holwerda, voor zijn informatie betreffende enkele plaatsen uit het Oude Testament.

2 Vgl. 2 Cor. 2,3 „... hen over wie ik mij moest verblijden”.

3 Prof. dr. Joh. de Groot, *Il Samuël* (in de reeks 'Tekst en uitleg'), Groningen/Batavia, 1935.

4 G.Ch. Aalders, *Het boek De Prediker vertaald en verklaard* (in de reeks Commentaar op het Oude Testament onder redactie van G.Ch. Aalders, W.H. Gispen en J. Ridderbos), Kampen, 1948, die niet expres bij deze kwestie stilstaat, vertaalt weliswaar „noch hield ik mijn hart terug van eenige vreugde” (p. 48), maar schrijft in zijn commentaar: „wat het hart maar kon begeren” (p. 54).

Onduidelijk blijft, hoe de woorden „met de vreugde van zijn hart” in Pred. 5, 19 zijn bedoeld, zolang niet vaststaat, in welke zin het daar gebezigde werkwoord is te verstaan. Aalders vat de hiphil causatief op en vertaalt: „want God laat hem zich bezighouden met...” (p. 124). De Stat.-Vert. heeft: „verhoort hem”. (Vgl. de italiaanse vertaling van Diodati: „Id-dio gli risponda”). Mocht dát juist zijn, dan zou men geneigd zijn te denken, dat ook hier met de 'de vreugde van zijn hart' bedoeld is 'zijn hartewens'.

5 Ik denk, dat zó het 'staan' en het 'horen' hier bedoeld zijn. 'Staan' in de zin van 'dienst doen' vindt men b.v. in Hd. 22, 25, waar NBG spreekt van „den hoofdman, die er bij stond”, maar Groot Nieuws terecht vertaalt: „de dienstdoende officier”. Voor 'horen' in de betekenis 'gehoorzamen' vgl. het woordenboek van Liddell-Scott-Jones, s.v. II 2.

J.C. Schaeffer, Apeldoorn

Gemeenteopbouw (3)

(Referaat op de ouderlingenconferentie van 25 mei 1991)

6. Huiskringen

Als een concreet punt dat in een beleidsplan kan passen om de opbouw van de gemeente te bevorderen, noem ik het punt huiskringen (ook wel gemeentekringen genoemd). Veel van wat ik hieronder daarover zeg heb ik ontleend aan het boekje 'Gemeentekringen' van ds. F.H. Veenhuizen.

Ik zie de vorming van huis- of gemeentekringen als een goede mogelijkheid om met name (niet alleen!) het onderling pastoraat gestalte te geven. Prof. Dr. J.P. Versteeg schreef in zijn verhelderende studie 'Oog voor elkaar': De kerk heeft wel een structuur waarin *bijzondere ambten* tot hun recht komen. Maar nauwelijks goede organisatievormen waarbinnen de roeping t.o.v. elkaar (het in alle opzichten oog-voor-elkaar-hebben) vervuld kan worden.

Nu, het vormen van huiskringen is daarvoor een goed middel. Het is een concrete vorm waarin de *wederkerigheid* in de gemeente verwezenlijkt kan worden, d.w.z. het elkaar vermanen en vertroosten, elkaar opbouwen en terechtwijzen, elkaar aansporen en aanvuren, elkaar liefhebben en dienen. Dit alles natuurlijk vanuit de persoonlijke relatie die ieder heeft en onderhoudt met God door Jezus Christus. En juist vanuit het onderlinge contact kan de persoonlijke verhouding weer worden verdiept en geïntensiveerd.

Tegelijk kan het vormen van huiskringen een middel zijn om onze roeping t.o.v. de wereld te realiseren. In de huiskring kunnen de gelovigen, gevoed vanuit de zondagse eredienst, aan echte godsdienst-oefening doen. D.w.z. men kan zich in de huiskring daadwerkelijk oefenen in de dienst aan God. N.B. Het is absoluut niet de bedoeling, dat de huiskring komt in plaats van de eredienst!

Uiteraard moeten de leden van zo'n huiskring een grote mate van vrijheid hebben om zelf in te vullen hoe hun kring goed funktioneert. Evenals ze zelf het beste de frekwentie van samenkomen kunnen bepalen. Een richtlijn zou m.i. kunnen zijn: niet vaker dan één keer in de drie weken, maar ook beslist niet minder dan één keer per twee maanden. Dit laatste misschien ook alleen maar voor een beginperiode.

Wat de agenda van een huiskringavond betreft pleit ik ervoor, dat men komt tot een zo groot mogelijke samenhang van elementen die behoren tot het gemeentezijn (eredienst, pastoraat, diakonaat, apostolaat). Zo'n agenda zou er als volgt uit kunnen zien:

6.1 Zingen

Door lofprijzing en aanbidding kan de avond letterlijk en figuurlijk worden

getoonzet. Hoeveel doen we dat nog in onze gezinnen of als we als familie en vrienden of gemeenteleden bij elkaar zijn? God is het waard om door ons geprezen te worden. En er is geen godsdienst, die zoveel prachtige liederen kent om onze God te loven en te prijzen.

6.2 Bijbelgesprek

Een dergelijk gesprek zou zoveel mogelijk moeten worden afgestemd op de praktijk van het dagelijkse leven.

D.w.z. dat het besproken bijbelgedeelte moet worden gezien als huiswerk. Je moet er wat mee kunnen! En daarbij zouden de leden elkaar kunnen helpen.

Ik zou een (misschien wat kunstmatig aandoend) onderscheid willen maken tussen het gesprek op zo'n huiskring en dat op een studievereniging of bijbelkring. Ook het laatste bedoelde gesprek zal, als het goed is, veelal een praktische spits hebben. Maar het accent kan toch wat meer liggen op het element van studie en onderwijs. In de praktijk blijkt, dat niet iedereen daar een hoofd voor heeft. M.i. kan de bijbelkring daarom naast zo'n huiskring gehandhaafd blijven voor wie daar wel plezier in vindt. De huiskring zal dan meer toegankelijk moeten worden gehouden voor hen, die minder 'intellectueel' en meer 'praktisch' zijn ingesteld.

6.3 Onderling meeleven

Verder moet er gelegenheid zijn om persoonlijke ervaringen door te geven, mededeling te doen van zorgen en moeiten, te vragen om voorbede of om concrete steun voor anderen of voor zichzelf.

Ik ben me er van bewust, dat er enige tijd mee gemoeid kan zijn, voordat dit onderdeel een wezenlijke plaats heeft gekregen op het programma van de huiskringavond. De leden van de kring zullen elkaar eerst goed moeten leren kennen en zich bij elkaar thuis moeten voelen om zo met elkaar om te kunnen gaan. Maar is dat toch niet wat de apostelen bedoelen met hun onophoudelijke vermaning tot de gelovigen om elkaar te bemoedigen en te vertroosten en voor elkaar te bidden en elkaars lasten te dragen?

6.4 Dienstbetoon

Hier gaat het om christelijk geloof in de praktijk. Niet alleen samen praten, ook samen doen schept een band. En er zijn mogelijkheden genoeg. Om een aantal voorbeelden te noemen: Het kan gaan om hulpverlening aan de leden van de kring onderling. De kring kan één of meer bejaarde en/of chronisch zieke gemeenteleden adopteren om er met vaste regelmaat zorg aan te verlenen. Men kan samen

financieel een hulpverleningsproject adopteren van één of andere christelijke instelling van barmhartigheid in binnen- of buitenland en daar dan ook aan de hand van concrete berichtgeving heel doelgericht voor bidden.

Men kan met elkaar hulp verlenen aan mensen in de buurt, die geen lid van de gemeente zijn. Men kan als kring medewerking geven aan bepaalde diakonale activiteiten.

Godsdienst is omzien naar weduwen en wezen (Jak. 1, 27), d.w.z. omzien naar hulpbehoevenden.

6.5 Evangelisatie

De huiskring kan zich ook in dienst stellen van het werk van de evangelieverkondiging. Daarvoor zie ik drie mogelijkheden:

- Met elkaar praten over evangelisatie, d.w.z. onderling ervaringen uitwisselen hoe je in je dagelijkse contacten met vrienden, collega's, buren e.d. het evangelie ter sprake kan brengen of metterdaad kunt tonen.
- Gezamenlijk als kring, in overleg met de evangelisatiecommissie, deelnemen aan evangelisatie-activiteiten in gebeden en/of in daden.
- De kring zelf kan ook worden gebruikt als een evangelisatie-middel. Je neemt misschien een buitenstaander, met wie een bepaald contact is ontstaan, in eerster instantie gemakkelijker mee naar de wat kleinere huiskring, dan naar de kerk. Zo zou de kring kunnen fungeren als opstapje naar de kerkdienst.

7. Bezwaren

Ik zou me kunnen voorstellen, dat bij het lezen van al het bovenstaande bij deze of gene enkele bezwaren opkomen. Laat ik er twee noemen.

7.1 Bedreiging van spontaneïteit

Waarom moet het zo georganiseerd worden?

Nu zijn er altijd mensen die organiseren maar niks vinden. Je moet het gewoon dóen, zeggen ze.

Maar in de kerk vind je die mensen misschien nog wel meer dan daarbuiten. En ze lijken ook nog een extra argument te hebben. Want in de kerk gaat het toch om het werk van God? Dat kun je toch niet eventjes organiseren! Op zichzelf is dat volkomen terecht. We organiseren niet zomaar eventjes een met de Heilige Geest vervulde gemeente. Maar anderzijds sluit de vervulling met en de werkzaamheid van de Geest het menselijk organisatietalent niet uit, maar het schakelt dat juist in.

Trouwens, vinden we in de Bijbel zelf ook niet veel organisatie-verhalen? Denk aan Mozes met zijn indeling van het volk in de woestijn in groepen, aan Salomo met zijn tempelbouw en de

verdeling van het volk in gouwen, aan Nehemia bij de herbouw van Jeruzalem, aan Jezus en de spijziging van de 5000, aan Petrus en de zorg voor de weduwen in Jeruzalem.

Het is in de kerk en in het Koninkrijk van God geen schande iets te organiseren. Dat is juist broodnodig. Als de organisatie de spontaneïteit maar niet doordrukt. Maar elk feest verloopt toch juist plezierig als er een goed programma is? En binnen de kaders van het programma is er, als het goed is, voldoende ruimte voor spontaneïteit.

7.2 Bedreiging van vrijheid

Een tweede bezwaar dat kan worden opgeworpen, is de vraag of door een dergelijke organisatie de persoonlijke vrijheid van ieder gemeentelid niet wordt bedreigd?

Voorop staat dat ieders eigen verantwoordelijkheid onaantast blijft. Maar wel moet worden bedacht, dat het bij de opbouw van de gemeente gaat om het gestalte geven aan de roeping jegens elkaar en onze wereld in liefde en dienstbetoon. En kan liefde werkelijk bedreigend zijn?

Inderdaad wordt er meer van de mensen gevraagd. Maar belijdt een christen met antw. 54 HC ook niet, dat hij/zij van de gemeente van Christus een *levend lid* is en zal blijven? Levend, d.i. toch actief! En dat betekent *zijn/haar gaven tot nut en heil van de andere leden gewillig en met vreugde te gebruiken* (antw. 55 HC)! Daarom kan geen lid van de gemeente om de vraag heen, hoe hij zich actief binnen de gemeente en in dienst van Gods Koninkrijk zal kunnen en mogen opstellen.

bergse Catechismus'. Berkhouwer schrijft dat hij meermalen getracht heeft een van zijn leerlingen zover te krijgen dat hij een dissertatie schreef over Schilder. Het is hem echter niet gelukt.

Terecht ook wijst Berkhouwer erop, dat het belangrijk is Schilder te leren kennen in de eerste periode toen er van een conflict nog geen sprake was. Nu, aan deze wens van Berkhouwer is tegemoetgekomen in de vorig jaar verschenen dissertatie van de hervormde predikant van Ellecom-de Steeg, dr. J.J.C. Dee. Hij heeft het gewaagd te promoveren op de theologie van Schilder.

Zijn dissertatie handelt over Schilders levensjaren 1890-1934.

Het is de bedoeling, dat er nog twee delen zullen volgen. In het tweede deel zal de periode van 1934 tot 1940 (de eerste periode van het hooglerarschap, het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog en zijn gevangenschap) worden behandeld. In het derde deel komt de tijd van 1940 tot 1952 aan de orde: de strijd, die uitliep op de Vrijmaking van 1944 en de opbouw van het vrijgemaakte kerkelijk leven en het tweede gedeelte van het professoraat. Het nu verschenen deel telt 282 blz. tekst, 97 blz. noten en samenvattingen in duits en engels.

De bouwstenen zijn geleverd door de werken van Schilder zelf, de resultaten uit archiefonderzoek en de secundaire literatuur voorzover deze betrekking heeft op Schilders leven en werk tot 1934.

Het boek begint met een overzicht van de kerkelijke ontwikkelingen tussen 1834 en 1926.

In het volgende hoofdstuk wordt aandacht geschonken aan zijn jeugd en studiejaren. De jonge Schilder komt hier naar voren als een man die antithetisch voelt, denkt en zich uit, die absoluut leeft en alles zwaar neemt. Hij lijdt aan een sterk gevoel van eenzaamheid. Hij heeft behoefte aan erkenning en twijfelt aan de zin van het leven. De crisis van zijn jeugd wordt nog versterkt door een ongelukkige liefde, een gebeurtenis, die voor zijn hele leven bepalend geweest is.

Hoofdstuk 3 schetst de ambtsperiode van Schilder in Vollenhove, 1914-1916. Vooral door de Woordverkondiging vindt hij ingang bij de gemeente. In zijn behoefte aan confrontatie met de cultuur is hij een exponent van de jongeren, hoewel hij ook zijn eigen weg gaat.

Hoofdstuk 4 gaat over zijn ambtsperiode in Vlaardingen van 1916-1919. Hij heeft zich daar kunnen ontplooiën, maar kwam ook in conflicten terecht. Er heerste daar een geest van gearriveerdheid.

Verder kwam hij daar in aanraking met een bevindelijke onderstroom en met een zeker fundamentalisme, waar hij zich met kracht tegen verzette. Schilder heeft zich ook sterk ingezet voor de ineensmelting van de Gereformeerde Kerk A en B. De ineensmelting vond echter pas na zijn vertrek plaats.

In 1919 ging hij naar Gorinchem. In die tijd maakte hij steeds meer naam als publicist. Toen verscheen ook zijn boek 'Kerktaal en leven', waarin hij o.a. een pleidooi voert tot hervorming, 'reformatie' van de taal waarin de kerk zichzelf en de buitenwereld toespreekt.

Toen in 1920 De Reformatie werd opgericht, werd hij een van de medewerkers. In 1922 nam hij een beroep naar Delft aan, een gemeente met een meer dynamisch en meer openlijk kerkelijk leven, waar Schilder tot groter ontplooiing kwam. Daar beleefde hij een periode van grote kerkelijke groei. Hij is een geliefd predikant, de kerken zijn steeds overvol. In die tijd verschenen van Schilder ook een aantal belangrijke publicaties.

Al na drie jaar verliet hij Delft en ging naar Oegstgeest. Hij meende daar zijn wetenschappelijke studie te kunnen voortzetten. Daarbij werd hij echter nogal gehinderd door moeilijkheden in de gemeente. Verder bemoeide hij zich vrij intens met de problemen rond ds. Geelkerken.

Tenslotte was hij van 1928-1933 predikant te Rotterdam-Delfshaven. Ook hier toonde Schilder zich weer een bezielde prediker.

Hier kreeg hij van 1930 tot begin 1933 studieverlof om hem gelegenheid te geven te promoveren. Intussen verscheen zijn bekende werk 'Christus en Zijn lijden'. Jammer dat veel recensies (ten onrechte) minder vriendelijk waren. Overigens hebben veel predikanten w.o. mijn vader van deze boeken gebruik gemaakt voor hun preken. Men 'schilderde' dan zijn preken op, zoals men voordien zijn preken vaak 'opknapte' (ds. Knap).

Terecht gaat dr. Dee in zijn boek nogal diep in op dit werk van Schilder.

Op 3 maart 1933 promoveerde Schilder cum laude en kort daarop volgt zijn benoeming als hoogleraar te Kampen als opvolger van prof. A.G. Honig in de vakken Dogmatiek, Ethiek en Encyclopedie.

Als hoogleraar in Kampen en vanaf 1935 als redacteur van De Reformatie heeft Schilder zich een invloedrijke positie verworven in de Gereformeerde kerken, een positie, die in de loop der jaren sterk omstreden zal worden.

Vanuit de talrijke publicaties van Schilder trekt Dee lijnen naar de theologie van Schilder. We krijgen daarmee een duidelijk beeld van Schilder als kerkmens en als publicist.

Dr. Dee heeft een diepgaande studie van de bronnen gemaakt.

Hij geeft geen beoordeling, maar wel een goede kijk op het leven van Schilder. Daarbij hoedt hij zich voor mensverheerlijking. Ook de zwakke punten van Schilder blijven niet verborgen. Door deze publicatie wordt een knappe, goed afgewogen bijdrage geleverd op het gebied van de kerkgeschiedenis.

Ik hoop, dat dr. Dee erin zal slagen ook de twee volgende delen te voltooien en wel op hetzelfde niveau.

Boekbespreking

J. Meulink, Enschede

K. Schilder, zijn leven en werk

J.J.C. Dee, K. Schilder, zijn leven en werk. Deel 1 1890-1934. Academisch proefschrift, Oosterbaan & Le Cointre B.V. Goes. 1990, 429 blz. f 49,50.

In zijn boek 'Zoeken en vinden', verschenen in 1989, wees dr. Berkhouwer erop, dat het gevaar niet denkbeeldig is dat men na het conflict en het schisma van 1944 nauwelijks meer aandacht schenkt aan het grotere geheel van Schilders theologisch levenswerk en zich concentreert op datgene wat ons alsnog in het geheugen ligt. Zo is maar weinig aandacht geschonken aan zijn grote samenvattende werk 'Commentaar op de Heidel-

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Griekse woorden in het Nieuwe Testament (3)

3. Lutron, lutroun en apolutrosis

In het Nieuwe Testament komen we een hele serie woorden tegen die te maken hebben met het bevrijden of loskopen van iemand uit gevangenschap. Het centrale gegeven in het Nieuwe Testament, de verzoening met God door Jezus Christus, is met die woorden verbonden.

a. lutron

I. Het Klassieke Grieks

Het zelfstandig naamwoord 'lutron' komt in het klassieke Grieks meestal in de meervoudsvorm voor, 'lutra'. Het woord betekent 'de prijs waarmee je iemand vrijkoopt'. Het vierentwintigste boek van Homerus' Ilias heet 'Lutra Hektoros' en gaat over de teruggave van het lijk van de gesneuvelde held Hektor, waarvoor 'lutra' betaald moeten worden. Allerlei uitdrukkingen geven aan dat in het klassieke Grieks dit begrip 'lutron' meestal zeer letterlijk werd bedoeld. Met een 'lutron' kocht je iemand vrij uit gevangenschap, van welke aard dan ook.

II. Het Oude Testament

Voor de nieuwtestamentische schrijvers speelde vooral ook de achtergrond van het Oude Testament een grote rol. In de Septuagint (de Griekse vertaling van het O.T., meestal afgekort als 'LXX') komt het woord voor als 'zoengeld', 'vervangingsgeld', 'losgeld'. De eigenaar van een gevaarlijk rund, die door nalatigheid verantwoordelijk was voor het sterven van een medemens, moest, als hij een 'zoengeld' kreeg opgelegd, alles wat was opgelegd betalen, als 'losprijs' (lutron) voor zijn leven. (Exodus 21 vers 30.) Als iemand echter met voorbedachten rade een volksenoot doodde, dan was er geen mogelijkheid zichzelf met een 'lutron' te redden. Dan werd de moordenaar ook zelf ter dood gebracht. „Gij zult voor het leven van een doodslager, die des doods schuldig is, geen 'losgeld' aannemen. (Numeri 35:31,32) Een Israëliet, die zich uit armoede in slaverij had verkocht, kon door b.v. een familielid worden losgekocht voor een 'lutron'. (Leviticus 25:51) „(Een jaloers man) aanvaardt geen enkel zoenmiddel” lezen we in Spreuken 6 vers 35.) 'Lutron' is het woord dat we aantreffen in de LXX weergave van Jesaja 45:13, waar ballingen worden vrijgelaten zonder 'koopprijs'.

Het meest interessant is echter het woord 'lutron' in verband met de plichtigheid van het 'Loskopen van de Eerstgeborenen'. Daarvan lezen we in

Numeri 3:12, 13, 46, 48, 49, 51 en in Numeri 18:15 en 16.

De Eerstgeborenen, die de Here op een speciale wijze toebehoorden (zij waren in leven gebleven, toen de eerstgeborenen van de Egyptenaren waren gestorven) mochten door hun ouders worden 'losgekocht'. Ook daar lezen we van een 'losprijs'.

In de oudtestamentische tijd kon iemand dus voor zichzelf een 'lutron' betalen, maar ook een ander kon dat voor hem/haar doen. Het gaat daarbij steeds om een betaling die iemand van schuld ontslaat of een verplichting verwijdt waar men anders zich toe zou moeten zetten.

III. Het heidendom van die dagen

Maar (zo zegt Prof. Barclay) de nieuwtestamentische schrijvers kunnen ook sterk bepaald zijn bij een andere manier waarop dat begrip 'lutron' – in hun eigen tijd – een rol speelde. Dan hebben we het niet over een joodse praktijk, maar over een heidense.

'Lutron' geeft namelijk het bedrag aan voor het loskopen van een slaaf, wat onder specifieke omstandigheden plaatsvindt.

Zo kan er in een van de Griekse papyri staan: „Ik heb Helena haar vrijheid geschonken en heb als loskoopsom voor haar – huper lutron autes – als loskoopsom ontvangen...” (dan volgt het exacte bedrag) Om dat wat verder uit te werken het volgende, waarbij ook een paar nieuwe woorden aan deze studie worden toegevoegd.

Als een Griekse slaaf de vrijheid wilde, kon hij ervoor gaan sparen, botje bij botje leggen tot hij het vereiste 'losgeld' bij elkaar had. Dat geld, dat zo bij stukjes en beetjes werd bijeenbracht, werd vaak ter bewaring gegeven, in de tempel van een godheid.

Als de hele 'koopsom' bijeenvergaard was, ging de slaaf of slavin in kwestie met zijn/haar eigenaar naar de betreffende tempel. Een priester telde de 'losprijs' dan uit en er werd een contract opgesteld, waaruit bleek dat de slaaf nu vrij mens was. De slaaf was nu 'vrij van alle mensen', maar noemde zich in het vervolg vaak 'een slaaf van god X', de god in wiens tempel hij zich had vrijgekocht.

Op de muur van de Apollotempel in Delphi is er bij voorbeeld een inscriptie: „Apollo, de Pythische, kocht van Sosibus uit Amphissa ter bevrijding ('ep'eleutheria') een slavin, genaamd Nicaea, voor de prijs (time) van drie en

een halve mina zilver. Overeenkomstig de wet heeft Eumnastus van Amphissa haar verkocht. Het bedrag (time) heeft hij ontvangen. Nicaea heeft de transactie ter bevrijding ('ep'eleutheria') aan Apollo overgelaten.”

Het bedrag was betaald en Nicaea was vrij van alle mensen, maar tegelijkertijd noemde ze zich 'slavin van Apollo'. Juist daaraan konden mensen merken dat ze een vroegere slavin was, die nu zich had vrijgekocht.

Met name Paulus spreekt geregeld over zichzelf als 'doulos Iesou Christou', 'slaaf van Jezus Christus'. Hij is door Jezus Christus gekocht en dus Diens eigendom; juist daarom is hij nu echt vrij! De uitdrukking 'ep'eleutheria' (ter bevrijding), het woord 'time' ('prijs') en het werkwoord 'agorazein' (kopen) komen we ook in de nieuwtestamentische brieven herhaaldelijk tegen.

„Of weet gij niet dat... gij niet van uzelf zijt? Want gij zijt gekocht en betaald.” (1 Corinthiërs 6:19, 20) „You were bought at a price”, vertaalt b.v. de New International Version, waarbij ook het woord 'time' vertaald wordt, naast het werkwoord 'agorazein'. „Gij zijt gekocht en betaald. Weest geen slaven van mensen.” is Paulus' woord in 1 Corinthiërs 7 vers 23. Opnieuw het werkwoord 'agorazein' en het woord 'time'.

In Galaten 3:13 lezen we: „Christus heeft ons vrijgekocht (een vorm van het werkwoord ex-agorazein) van de vloek der wet...” In Galaten 4 vers 4 en 5 gaat het over Christus, die in de volheid des tijds gezonden is „om hen die onder de wet waren, vrij te kopen, opdat wij het recht van zonen zouden verkrijgen.”

„Opdat wij waarlijk vrij zouden zijn ('epeleutheria') heeft Christus ons vrijgemaakt.” (Galaten 5:1) „Want gij zijt geroepen, broeders, om vrij te zijn (ep'eleutheria).” (Galaten 5:13) We zien hier steeds hetzelfde: Er is een prijs betaald en de voormalige 'slaaf' hoort niet meer aan zichzelf toe, of aan anderen, maar alleen aan Christus. Als je slaaf (of 'dienstknecht') van Christus bent, behoort je geen andere machthebber meer toe.

Soms wordt in dat verband het woord 'lutron' gebruikt. We treffen het aan in Mattheüs 20:28 een Markus 10:45. Christus is gekomen om te dienen en zijn leven te geven „als een losprijs voor velen”. Hier is dus het element van 'loskopen' aanwezig. Hij heeft de 'koopsom' betaald.

b. lutroun

I. Buitenbijbelse bronnen

Het werkwoord 'lutroun' volgt qua betekenis veelal hetgeen hiervoor al is gezegd. Het heeft altijd te maken met iemand loskrijgen of loskopen uit een vijandige omgeving of macht die hem/haar benauwt. In de 'papyri' (buitenbijbelse bronnen dus) wordt 'lutroun' in de actieve vorm vooral vaak aangetroffen in verband met het aflossen van een lening. Als iemand iets als 'onderpand' gegeven heeft (zoals wij dat kenden in de 'lommerd') en hij of zij betaalt het verschuldigde terug, komen we in de Papyri dit woord 'lutroun' tegen. Iets komt weer bij de rechtmatige eigenaar terug en verdwijnt uit de invloedssfeer van een ander waar het niet hoorde.

II. De Septuagint

In de Septuagint komt het woord zo'n 65 voor, in twee enigszins uiteenlopende betekenissen.

In Exodus 6:5 belooft de Here dat hij Israël zal „verlossen door een uitgestrekte arm”. De HERE heeft „u met een sterke arm uitgeleid en u verlost uit het diensthuis, uit de macht van de farao...” (Deuteronomium 7:8; 13:5; 15:15; 24:18) Het 'verlossen' uit het diensthuis wordt met 'lutroun' weergegeven. Eveneens komt 'lutroun' voor bij de situatie van de eerstgeborenen die moeten worden 'gelost'. (Exodus 13:13; 34:20) Daarover hebben we het hiervoor al gehad. Als een bepaald bezit, b.v. een akker of een huis, noodgedwongen moest worden verkocht, zal een bloedverwant van de verarmde eigenaar dat bezit 'lossen'. (Leviticus 25:25, 30, 33) Iemand kon in Israël een bepaalde zaak aan de Here 'toewijden'; dat kon een dier, een huis, zijn geld of zichzelf zijn. Dat gebeurde toen Jefta zijn dochter aan God schonk, als vervulling van een ondoordachte gelofte. (Richteren 12:29-40) Stel je voor dat zo iemand op een gelofte wilde terugkomen, dan kon hij in bepaalde omstandigheden die 'afkopen'. (Leviticus 27:14-33) In al die gevallen is, al zijn de omstandigheden verschillend, toch sprake van min-of-meer hetzelfde. Iets moet terugkomen bij de wettige eigenaar. Het gaat om '(ver)lossen' in letterlijke zin.

Er is echter ook een veel minder letterlijke zin, waarin 'lutroun' in het Oude Testament voorkomt. Als de Psalmist uitroept „O God, verlos Israël uit al zijn benauwdheden” (Psalm

25:22), staat er in de LXX ook 'lutroun'. Hetzelfde geldt voor Psalm 26:11, 69:19 en 130:8. (We vinden het woord ook in Psalm 31:6, 55:19; 103:4; Jes. 43:1; 44:22; Jeremia 15:21 en 50:34) Hier gaat het dus niet om het 'lossen', maar om het 'verlossen'.

III. Het Nieuwe Testament

In het Nieuwe Testament komt 'lutroun' driemaal voor. In Lukas 24:21 zeggen de Emmausgangers tegen de opgestane Heer, die ze niet herkennen, dat ze hoopten dat Hij het was die Israël 'verlossen' zou. In Titus 2:14 lezen we over „onze grote God en Heiland, Jezus Christus, die Zich voor ons heeft gegeven om ons vrij te maken van alle ongerechtigheid...” In 1 Petrus 1:18 staat dat 'gij' niet met vergankelijke dingen, zilver of goud zijt vrijgekocht van uw ijdele wandel...”

c. apo-lutrosis

Het in het N.T. zeer belangrijke woord 'apolutrosis' komt buiten de Bijbel maar heel weinig voor. Het heeft nageenog geen voorgeschiedenis. In de LXX komt het alleen voor bij Nebukadnezars genezing. (Daniël 4:36)

Maar in het Nieuwe Testament vinden we het tien keer. En elke keer is dat in verband met het werk van Christus. We zetten die teksten op een rij:

1. „En in Hem hebben wij de verlossing door zijn bloed, de vergeving van de overtredingen... Efeziërs 1:7. „...de Zoon zijner liefde, in Wie wij de verlossing hebben, de vergeving der zonden.” Kolossenzen 1:14. „...nu Hij de dood heeft ondergaan, om te bevrijden van de overtredingen onder het eerste verbond...” Hebreeënen 9:15

De vergeving der zonden heeft rechtstreeks te maken met de dood van Christus aan het kruis.

2. „Want allen hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods, en worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade, door de verlossing in Christus Jezus.” (Romeinen 3:23,24)

Door het werk van Christus is een nieuwe, herstelde, relatie met God mogelijk.

3. „...maar ook wij zelf, die de Geest als eerste gave ontvangen hebben, zuchten bij onszelf in de verwachting van het zoonschap: de verlossing

van ons lichaam.” (Romeinen 8:23) „Maar uit Hem is het, dat gij in Christus Jezus zijt, die ons van God geworden is: wijsheid, rechtvaardiging, heiliging en verlossing...” (1 Corinthiërs 1:30)

Hier heeft 'verlossing' te maken met onze status; we zijn in Gods 'gezin' opgenomen en 'verlossing' wijst vooruit naar een volkomen hersteld leven.

4. „Wanneer deze dingen beginnen te geschieden”, zegt Christus, „richt u op en heft uw hoofden omhoog, want uw verlossing genaakt.” (Lukas 21:28) „En bedroeft de Heilige Geest niet, door wie gij verzegeld zijt tegen de dag der verlossing”. (Efeziërs 4:30)

Er is een duidelijk eschatologische kant aan de 'verlossing', zo blijkt. Het blijft niet beperkt tot dit leven; het is een voorsmaak van de heerlijkheid die er zal zijn, als de Here Jezus terugkomt. Verlossing zal ook „in de toekomstende eeuw” een herkenbare zaak zijn.

Slot

De woorden die hier genoemd zijn zeggen in feite allemaal hetzelfde:

1. De mens is in gevangenschap, in slavernij, in de macht van een vreemde overheersing.
2. Op geen enkele manier kan een mens uit de greep van die bezetter en bezitter komen. Hij is hulpeloos in een situatie die noch te verbeteren noch te doorbreken is.
3. Een mens kan vrij worden doordat Jezus gekomen is en de 'losprijs' heeft betaald.

P.S. Nergens staat duidelijk vermeld aan wie de prijs dan wel betaald is. Juist op dit punt hebben velen zich in het verleden laten leiden tot gedachten die bij een almachtige en liefdevolle God vandaan voerden. (Is er aan God betaald? Maar dan... Is er de duivel betaald? Maar dan...)

Kennelijk is het ons niet mogelijk die vraag te beantwoorden. Een ding is zeker uit de teksten: Jezus verliet zijn 'huis' om ons dat 'huis' te laten betreden en bewonen.

Drs. H.G. Geuverink, Enschede

Bijbel en wetenschap

Inleiding

Dit artikel is een reactie op een gedeelte van het eerste artikel van A. Keizer over 'De betrouwbare dateringen van de Bijbel' zoals dat te lezen was in Opbouw nr. 13 van 21 juni 1991. Het onderwerp dat Keizer aansnijdt heeft mijn belangstelling en ik ben zeer benieuwd naar de uitkomsten van zijn onderzoekingen. Echter hetgeen de schrijver beweert onder punt 1.3 'De dwaling van Copernicus' heeft mij verbaasd en ook droevig gestemd. Volgens eigen zeggen was dit een uitstapje, maar dit uitstapje bestaat dan wel uit een reeks min of meer losstaande beweringen over grote natuurkundige en sterrenkundige feiten; sommige beweringen zijn onjuist en andere worden op een vreemde manier met elkaar verbonden. Graag zou ik op elk van die uitspraken willen ingaan, maar dat zou samen met de nodige explicaties te lang en misschien te specialistisch worden. Daarom volsta ik met het reageren op de uitspraak over Copernicus. Hierbij stel ik me voor dat ik eerst aandacht ga besteden aan verschillende wereldbeelden, waarna de invloed van de Griekse filosofie op het christendom ter sprake komt en de reactie van de Kerk op de wetenschap in de dagen van Copernicus; vervolgens sta ik wat uitvoeriger stil bij de plaats van de Bijbel en wil ik afsluiten met te wijzen op het gevaar van dit soort uitspraken.

Wereldbeelden

Hoewel er veel te zeggen is over de voorstelling van de wereld (heelal) bij de verschillende Griekse wijsgeren, zal ik alleen enkele hoofdpunten schetsen.

Plato (427-347 v. Chr.) en Aristoteles (384-322 v. Chr.) stelden zich de wereld als volgt voor: In het centrum van het heelal bevindt zich de aarde onbeweeglijk en daaromheen een aantal concentrische bollen (sferen) waaraan de andere hemellichamen (zon, maan, planeten en sterren) zijn bevestigd. Deze bollen draaien elk met hun eigen snelheid, de buitenste bol met de sterren had een omwentelingstijd van 24 uur. Aristoteles liet zich bij het verstaan van de kosmos leiden door metafysische argumenten, waarnemingen stonden in de kinderschoenen.

Ptolemaeus (rond 150 n. Chr.), een Griek die woonde en werkte in het Egyptische Alexandrië, heeft in zijn *Almagest* (13 boeken) de sterrenkundige inzichten van zijn voorgangers, aangevuld met eigen voorstellingen gebaseerd op waarnemingen, voor het nageslacht toegankelijk gemaakt. Het wereldbeeld van Aristoteles kon b.v. twee verschijnselen niet verklaren: De grillige bewegingen van de

planeten tussen de sterren, en het feit dat de planeten Venus (de morgenster uit het Oude Testament) en Mercurius zich altijd in de buurt van de zon bevonden.

Het stelsel van Ptolemaeus was nog steeds een geo-centrisch stelsel: De aarde staat in het middelpunt van het heelal en de maan, de planeten, de zon en de sterren draaien er in bollen omheen, zij het dat de maan en de planeten op eigen cirkeltjes (epicykels) draaien waarvan het middelpunt zich op bovengenoemde bollen bevinden; bovendien blijven de middelpunten van de epicykels van Venus en Mercurius op de lijn aarde-zon liggen. Dit epicykelstelsel van Ptolemaeus moest zo gecompliceerd zijn om de grillige bewegingen van de hemellichamen te verklaren.

Overigens publiceerde Ptolemaeus ook de *Tetrabiblos* een groot standaardwerk over astrologie. Dit toont de verwevenheid van de astrologie en sterrenverering met de sterrenkunde (= astronomie) in die dagen. Veel vroeger in de Babylonische tijd was de astrologie vrijwel de enige motivatie voor alle sterrenkundige activiteiten.

Copernicus (1473-1543) sloot zich aanvankelijk geheel aan bij de Griekse sterrenkunde, de *Almagest* van Ptolemaeus stond zelfs model voor zijn beroemde boek *De Revolutionibus Orbium Coelestium*, waarin hij de resultaten van zijn studie neerschreef. Hoewel het manuscript al voor 1532 was voltooid, ontving Copernicus het eerste gedrukte exemplaar pas op zijn sterfdag in 1543.

Tijdens zijn onderzoekingen kreeg Copernicus oog voor de tekortkomingen van de Griekse voorstelling. Met name de vreemde plaats die Venus en Mercurius in de epicykeltheorie van Ptolemaeus innamen, bracht hem tot de gedachte dat de hele voorstelling vereenvoudigd kon worden door te stellen dat alle planeten inclusief de aarde zich in een baan om de zon bewegen en de maan in een baan om de aarde; het firmament oftewel de sfeer met de vaste sterren bevindt zich op immens grote afstand. Met name de ingewikkelde slingerachtige bewegingen van de planeten tegen de sterrenachtergrond, zoals we die vanaf de aarde waarnemen, kon met dit stelsel voortreffelijk verklaard worden.

Het stelsel van Copernicus is een helio-centrisch stelsel, omdat de zon (helios) in het centrum staat. In een paar hoofdlijnen wil ik het grote belang van dit stelsel schetsen.

Kepler (1571-1630), een overtuigd aanhanger van het stelsel van Copernicus, heeft zijn eigen waarnemingen en die van zijn leermeester Tycho

Brahe gebruikt om te komen tot zijn beroemde 3 wetten die de bewegingen van de planeten in het zonnestelsel en hun afstand tot de zon beschrijven. Kepler heeft voor het eerst het begrip 'ziel' vervangen door 'kracht', als het gaat om de oorzaak van de beweging van de planeten; de natuur moest niet langer worden gezien als een goddelijk bezield wezen, maar als een soort uurwerk.

De grote Engelse natuurkundige Newton (1642-1727) heeft het zonnestelsel van Kepler gebruikt om te komen tot zijn algemene gravitatie-theorie. Dit algemene gravitatiebeginsel maakt duidelijk dat zowel de valbeweging op aarde als de beweging van planeten om de zon en van manen rond een planeet alle het gevolg zijn van één kracht, de gravitatiekracht. Elke kracht en de daaruit resulterende beweging van een object wordt beschreven door zijn zeer bekende en beroemde wet 'kracht = massa x versnelling', dit is de meest fundamentele wet van de mechanica en zelfs van de hele natuurkunde.

Newton heeft zijn resultaten neergelegd in het boek *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*. En passant heeft het werk van Newton ook een enorme vooruitgang voor de wiskunde betekend. Hij ontwikkelde de differentiaal- en de integraalrekening, wiskundige werktuigen zonder welke de moderne natuurkunde ondenkbaar is en de huidige samenleving er heel anders zou uitzien. Laat ik een voorbeeld geven. Zonder kennis van de mechanica (nodig voor o.a. de voortstuwing van raketten) en van de bouw van ons zonnestelsel (nodig voor een nauwkeurige plaatsbepaling van de maan en de planeten) zou ruimtevaart ondenkbaar zijn.

Met het bovenstaande hoop ik duidelijk te hebben gemaakt dat onze moderne natuurkunde volledig geworteld is in het heliocentrisch wereldbeeld.

Christendom en filosofie

Het christendom ontwikkelde zich binnen de Grieks-Romeinse cultuur. Om de tegenstanders van replek te kunnen dienen presenteerde het christendom zich vaak als een wijsbegeerte, geheel op het niveau van de opponenten. Een gevolg hiervan is dat opvattingen, begrippen en methoden van het Griekse denken in het christendom doordrongen. Vooral het neoplatonisme werkte diep in op het christendom. Deze filosofie was ontstaan door versmelting van de opvattingen van Plato, Aristoteles, de Stoïcijnen, de Pythagoreeërs en anderen met oosterse en christelijke mystiek. In het neoplatonisme, met zijn mystiek-intuïtieve aandacht voor het

bovenverstandelijke en de verlossing van het stoffelijke, bestond er een afkeer voor het onderzoek naar de geheimen der natuur.

De theologie van die tijd zag overeenkomsten tussen de beschrijving in Plato's *Timaeus* over het ontstaan van de wereld en het scheppingsverhaal uit Genesis. Ook Plato's voorstelling van de Idee vertoonden trekken van de Godsvoorstelling die men toen had. En ook de onderscheiding Idee/Geest/Vorm versus materie/stof van Aristoteles kreeg een christelijke pendant bovennatuur versus natuur.

Dit neoplatonisme, enigszins aangepast aan de christelijke opvattingen, was eeuwenlang (ook in de Middeleeuwse scholastiek) de filosofische richting die in de christelijke wereld invloed had.

Het merkwaardige doet zich voor dat het christendom zich verzette tegen de heidense religie, maar de heidense wijsbegeerte als een grote schat ging waarderen.

Kerk en wetenschap

De Kerk in de dagen van Copernicus had het geocentrisch wereldbeeld 'geheiligd'; bovendien kreeg het een theologische onderbouwing doordat Gods handelen in Jezus Christus plaats had op de aarde, de aarde speelde een centrale rol. Copernicus en ook Galileï huldigden het denkbeeld van een aarde in beweging (rond de zon), zodat van een centrale rol in sterrenkundige zin geen sprake meer was. Zij hebben nooit een vraagteken gezet bij, als ik het zo mag noemen, de theologische positie van de aarde.

Dat onderscheid kon de Kerk destijds kennelijk niet maken. De Kerk eigende zich de bevoegdheid toe een astronomische stelling te beoordelen in naam van een religieuze waarheid: zij was draagster van een goddelijke traditie en vertegenwoordigster van de bovennatuur op aarde.

De kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders vertikten het een blik te werpen door de telescopen van Galileï, maar voerden wel bijbelteksten aan, die oppervlakkig gezien de aarde in het centrum plaatsten.

Het probleem was niet het geloof tegenover de wetenschap, maar de binnen de Kerk gesacraliseerde theologische leerstellingen tegenover de vakwetenschap.

Plaats van de Bijbel

De Bijbel is geschreven in niet-wetenschappelijke taal en is geen encyclopedie voor vakwetenschappen. Het is toch alleszins begrijpelijk dat de Bijbel in zijn taal en wereldbeeld aansluit bij de mens (mens-centraal, aarde-centraal) en dan met name bij de mens die aanvankelijk niets weet van een bolvormige aarde (de vier hoeken der aarde, Openb. 7:1 en 20:8), over het onderscheid tussen planeet en ster en het feit dat onze zon een gewone ster is (Genesis spreekt in het

scheppingsverhaal alleen over: zon, maan en sterren). Daarom moeten die astronomische mededelingen in de Bijbel geplaatst worden tegen die achtergrond en is de Bijbel ongeschikt om licht te werpen op b.v. moderne astronomische vraagstukken, waarin sprake is van quasars en zwarte gaten, objecten die op duizelingwekkende afstand van ons verwijderd staan. Want het sterrenkundig onderzoek heeft niet stilgestaan sinds Copernicus. De aarde bevindt zich in ons zonnestelsel en draait net als de andere planeten om de zon (eigenlijk om hun gemeenschappelijk zwaartepunt, maar dat zou ons te ver voeren). Deze zon is één van de 100 miljard sterren die samen ons Melkwegstelsel vormen. Deze sterren draaien allemaal om het centrum van dat Melkwegstelsel.

Dit Melkwegstelsel is niet het enige sterrenstelsel, er blijken miljoenen van deze sterrenstelsels in het heelal voor te komen. Het grappige is dat deze sterrenstelsels zich allemaal van elkaar verwijderen zodat ieder stelsel het recht van 'centrum van het heelal' voor zich kan opeisen, dus dat centrum bestaat niet.

Wij zien zo dat onze grote God, Schepper van dat ontzagwekkende heelal, de mens wel een heel klein plaatsje in Zijn universum gegeven heeft. En toch heeft Hij zich op een enorme manier met ons beziggehouden; zelfs ondanks onze opstandigheid heeft Hij steeds weer toenadering gezocht culmineerend in het verzoeningswerk van onze Here Jezus Christus.

Hoe weten we dat? Uit Zijn Woord, onze Bijbel. Niet uit de natuur. De natuur vertelt ons hoe groot en machtig Hij is, de Bijbel leert ons hoe lief Hij ons heeft.

En dat is precies de bedoeling van de Bijbel, de openbaring van de heilsgeschiedenis, en niet een vakboek voor welke wetenschap dan ook (misschien uitgezonderd de theologische wetenschap).

Gevaar

In de tijd van Copernicus, Galileï en Pascal heeft de Kerk haar vingers gebrand. Het blijkt moeilijk te zijn om hieruit een les te leren. De uitspraak van Keizer, „de Boze die Copernicus deed schrijven... dat de zon in het centrum van de schepping staat en niet de aarde", plaatst hem op één lijn met de kerkelijke leiders destijds voor wat betreft hun opvattingen. Ook Ds. Blokhuis heeft zich onlangs op een soortgelijke manier over Copernicus uitgelaten. En kwamen de problemen bij de Evangelische Hogeschool ook niet voort uit dit soort opvattingen? We worden weer teruggeworpen in de filosofische denkwijze van de Middeleeuwen, maar maken als mensen dankbaar gebruik van de verworvenheden van de moderne wetenschap die wortelt in een ander wereldbeeld.

Het pleiten voor een geocentrisch

wereldbeeld in onze dagen is niet van gevaar ontbloot. Het brengt mensen onnodig in verwarring en kan een struikelblok zijn voor anderen om de Bijbel te accepteren zoals hij bedoeld is, nl. als het boek van Gods heilsopenbaring.

Met de kerk van alle plaatsen

Onder deze titel schreef Drs. H.J. Selderhuis, chr. geref. predikant te Hengelo (Ov.), in de Cogmarubriek van 'TOT UW DIENST' – mededelingenblad van de ned. geref. kerk te Enschede-Zuid – een interessant artikel over het kerken in de vakantietijd in het buitenland. Hij vindt, dat wij te vlot overgaan tot het beleggen van allerlei Nederlandstalige diensten terwijl het zaak is je te voegen bij de daar aanwezige kerk van Christus.

Daar zit wel wat in hoewel we niet moeten vergeten, dat een dergelijke vakantiekerkdienst voor mensen, die veel moeite hebben met de taalbarrière, een eigen functie heeft. En als men 's avonds zo'n dienst houdt terwijl men 's morgens de eredienst van een Evangelische Kirche heeft meegeemaakt, heeft men beide gekombineerd en komt men niets tekort!

Ds. Selderhuis heeft in dit kader twee heel verschillende ervaringen opgedaan en vertelt daarvan op een boeiende manier:

Het was dorpsfeest en wie Duitsland een beetje kent weet wel wat dat betekent. De kerkdienst werd niet in de kerk, maar in de plaatselijke feesthal gehouden en ja hoor, bij binnenkomst wisten we al wel hoe laat het was. Geen kerkbanken, maar lange rijen tafels, de liedboeken lagen al klaar en daarnaast ook alvast een bierviltje. De dienst werd afgeraffeld en de preek liep uit op de mededeling van de Pfarer, dat hij komende week 25 jaar in het dorp was. Hij maakte er zelf maar melding van, volgens mij, omdat hij vreesde dat hij de enige was, die er aan zou denken. Onder het zingen hoorden wij hoe de eerste braadworsten op het vuur werden gelegd. De geur deed mijn maag vreemde geluiden maken, maar ja, wij doen zulke dingen op zondag niet – en terecht – en zo gingen we na de dienst huiswaarts. Zonder preek, zonder zegen en zonder braadworst. De week daarna reden we door Bitburg, een kleine plaats, waar een grote Amerikaanse basis ligt.

Op zoek naar McDonalds – waar Amerikanen zijn is ook McDonalds –, zagen we een kerkje met daarvoor een groot bord, waarop stond: Church of Christ. Ja, daar sta je dan: Kerk van Christus. Zo'n naam wekt bij ons niet altijd direct vertrouwen, wij willen weten wat dat voor kerk van Christus is.

Nederlands probleem: waar moet ik zo'n kerk plaatsen: links, rechts, zwaar, licht. Die problemen heb je niet als je naar de Nederlandstalige quasi-kerkdiensten gaat. De naam van de voorganger geeft de ligging al aan. Maar één ding overtuigde ons ervan, dat het wel eens waar kon zijn wat er op stond, namelijk dat het een kerk van Christus was: er waren twee diensten, 's morgens en 's middags. Kijk, dan gaat mijn degelijke hart sneller kloppen. Twee diensten, dan moet het wel goed zijn.

Zo gingen wij op, die zondag, met onze kinderen, resp. 2 en 3 jaar oud. Zeker, het is weer een gok, maar ja, wat kan ons gebeuren. Wij plaatsten onze auto naast de uit Amerika meegenomen wagens.

Binnengekomen zagen wij kinderen, veel kinderen, kleine kinderen, zelfs baby's en ze bleven in de kerk.

Geen zondagschool, geen kinderveerdienst, zelfs geen oppas. Baby's werden tijdens de dienst gevoed en pas als ze te hard schreeuwden, zag je een vader of moeder even met dat kind verdwijnen.

Ook was er geen orgel. Wel allemaal jonge gezinnen, zwart en blank. Allemaal militaire gezinnen.

Wij namen plaats en werden hartelijk begroet. Men vroeg ons waar wij vandaan kwamen en hoe we heten, niet wat we hier kwamen doen, want dat was voor hen wel duidelijk. We merkten: hier zijn we welkom, en wat is het goed om dat te merken voor dat de dienst begonnen is. Heel wat anders dan de in je rug priemende ogen van gezichten, die denken: waar zou die toch vandaan komen?

De dienst begon.

De dominee bleek met vakantie en de dienst werd geleid door enkele broeders. Men zong zonder begeleiding, want muziekinstrumenten achtte men onbijbels. God had ons een stem gegeven om Hem te prijzen en die stem gebruikten ze.

Allen zongen van de Heiland en zo mooi en echt dat je er stil van werd. Een deel van de mannen was net terug van de Golfoorlog en twee van hen gaven aan de hand een Schriftgedeelte een getuigenis van hoe ze ook daar, oog in oog met dood, de nabijheid van de Here ervaren hadden. Het was indrukwekkend hoe eerlijk ze vertelden van hun angsten, tijdens de aanvallen op Irak. Indrukwekkend hoe ze elkaar vastgehouden hadden bij de Schrift en in het gebed.

Maar vooral werden wij zelf bemoeidigd door de belijdenis, dat deze stoere, door en door getrainde soldaten, zich helemaal aan de Here toevertrouwden.

Na de dienst vroeg men of we 's mid-

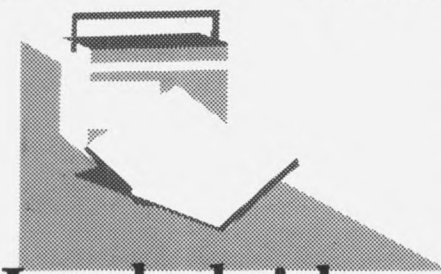
dags terugkwamen. Natuurlijk deden we dat. Na de middagdienst kon ik het niet laten en ik vroeg aan degene die de dienst geleid had, bij welke denominatie ze hoorden. Glimlachend antwoordde hij, dat ze gewoon bij de Kerk van Christus hoorden, meer hadden ze niet nodig. Eén was hun Meester en zij waren allen broeders en zusters.

Zo hebben wij het ook beleefd, de gemeenschap der heiligen met de Kerk van alle plaatsen. Twee zondagen tijdens de vakantie.

Het is gemakkelijk om je eigen clubje op te zoeken en als dat er niet is, je met een cassettebandje te voeden. Ik besef dat het soms niet anders gaat, maar vaak kan het best anders. Het was leerzaam om weer eens te zien hoeveel goede dingen wij hebben, hoe rijk de gereformeerde prediking is. Maar ook leerzaam in die zin, dat je weer eens ziet dat het ook anders kan en dan toch nog goed is. Zeker, ik zal de laatste zijn om te zeggen dat er geen verschillen zijn, of dat het er niet toe doet naar welke kerk je gaat. Bovenstaande diensten hebben ons weer eens doen beseffen hoezeer we moeten bidden voor kerken waar het Woord niet meer gehoord wordt in binnen- en buitenland. Maar meer dan dat heeft het ons weer geleerd hoe Christus overal Zijn Kerk en God overal zijn kinderen heeft en hoe de Geest waait waarheen Hij wil, hoe de Drieënige aanbeden kan en wil worden in een andere taal dan de onze.

Enschede

O. Mooiweer

Jeugdrubriek

Jeannette Westerkamp-Stegeman

Het eerste woord zal vrede zijn

Kennen jullie dat versje?

„Het eerste woord zal vrede zijn, waar je ook binnen gaat. Shalom voor jou, shalom voor mij, maak van dat woord een daad.” Zo gaat het refrein. Misschien heb je het op school geleerd.

Wij zingen het vaak aan tafel, als we na het eten zingen. Dan wijzen we naar elkaar 'Shalom voor jou'. Maar vanmorgen hebben we het in de kerk gezongen. Nee, niet in een Rwandese kerk natuurlijk.

Daar zingen we niet in het Nederlands. Er was vanmorgen geen kerkdienst in een taal die we verstaan kunnen, dus hebben we maar een bandje gedraaid, een bandje met een kerkdienst van 3 jaar geleden! We wilden graag de dienst nog eens horen die we samen vierden toen we werden uitgestuurd

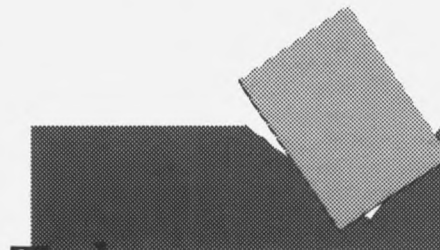
naar Rwanda. Jullie denken misschien dat wij hier alleen werken, maar dat is niet waar hoor. Er zijn mensen in Nederland die ons helpen. Ze hebben ons 'uitgestuurd', ze hebben gezegd: „Wij denken ook dat het goed is dat jullie in Rwanda gaan werken. Wij zijn er blij mee, want wij hebben ander werk te doen. Maar we zullen jullie helpen. We zullen voor jullie bidden, en we zullen zorgen dat jullie genoeg geld hebben om te eten en naar de dokter te gaan en van tijd tot tijd naar Nederland te komen.” En dat hebben ze gedaan. Toen, in die dienst, en nog steeds. Zo werken we samen.

Maar goed, ik had het over dat lied.

„Het eerste woord zal vrede zijn.”

Eigenlijk zegt dat lied dat je als je iemand tegen komt 'vrede' moet zeggen. Dat je iedereen vrede moet wensen. In Nederland zeggen we 'Hallo' of 'Dag.' Eigenlijk betekent dat laatste 'Ik wens je een goede dag' maar we zeggen nooit 'Vrede.' In Israël doen ze dat wel, ze zeggen 'Shalom' en dat betekent vrede. Weet je wat het grappige is? Hier zeg je dat ook. Niet direct, maar na de eerste groet. Je begint b.v. met 'Goedemiddag' dat is 'miriwe' en dan kun je zeggen 'Amahoro' en dat betekent 'Is het vrede?' De ander antwoordt dan hopelijk 'Amahoro': Het is vrede. Nu het pas oorlog is geweest, (er wordt eigenlijk nog steeds wel gevochten in het noorden van het land), hoor je het meer dan een andere groet. Ik zeg het nu ook steeds. Maar ik denk er iets anders bij dan de meeste mensen. Als ik Amahoro zeg dan denk ik niet „Is het vrede”, ik denk „Ik wens jou vrede” en dan denk ik aan dat lied.

En dan denk ik aan de vrede van God. Niet alleen geen geschiet met geweren, maar aan echte vrede: mensen die van elkaar houden en voor elkaar zorgen, die niet allereerst aan zichzelf denken. Is er bij jullie thuis zo'n vrede? Bij ons niet altijd, maar we proberen het wel. Jongens, ik wens jullie ook vrede, de echte vrede, die van God.

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Tussen de gebrokenheid door

Een wat rare titel, die onder het lezen wel duidelijk zal worden. Als we zondags van Zaltbommel naar Leerdam rijden om naar de 'eigen' kerk te gaan, passeren we een flinke verzameling protestantse kerken en kerkjes. In Zaltbommel laten we liggen het kerk-

gebouw van de 'bonders' uit de Hervormde Kerk, nog geen 100 meter bij ons huis vandaan. De gebouwen van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt en de Gereformeerde Kerk passeren we niet, maar die zijn er wel. Bij het begin van onze tocht komen we bij de prachtige Sint Maartenskerk. Hier stond in 1566 de kapelaan Jan van Venray op de preekstoel niet-roomse leringen te verkondigen. Hetzelfde jaar nog vluchtte hij de stad uit. Momenteel is in Zaltbommel een hervormd predikant, die schriftuurlijk denkt en preekt.

We laten op onze reis de Sint Maarten 'liggen' en verlaten onze goede stad via de Waalbrug en komen dan in Waardenburg, waar een heel mooi wit kerkje staat.

Vervolgens hebben we de keus tussen twee wegen. We kunnen 'binnendoor' gaan langs Tuil en Haaften (weer twee protestantse kerken), maar we kunnen ook over de 'grote weg' gaan en passeren dan Enspijk, waar eveneens een wit kerkje staat.

Al verder rijdend komen we langs Beesd. We hebben het dan nogal eens over Abraham Kuiper, die hier woonde en werkte. De kerk met de stompe toren wenkt ons, maar we rijden door. Soms pakken we een zijweg en rijden dan over de Abraham Kuiperweg. We zien dan de Pietje Baltusstraat en rijden langs het kerkje van Rump.

Weer wat verder zien we de kerk van Gellicum, die ook al mooi van binnen is en daarna passeren we de dorpen Rhenoy en Acquoy. Ook hier laten we beide kerken liggen. We kijken altijd wel even naar de scheve toren van Acquoy. 't Is net of die omvalt, maar dat gebeurt niet en we zullen het ook wel niet beleven.

Hoe dichterbij Leerdam komt, hoe groter de kans wordt nog meer kerkgangers op weg te zien. Links is dan de toren van Asperen te zien. En bij die toren hoort ook al weer een prachtige kerk.

Zo rijden we dan Leerdam binnen. Al gauw zien we kerkgangers van de 'vrijgemaakte' kerk. Voorbij de Meent staat de Gereformeerde Kerk. Dan slaan we de Kerkstraat in en zien de Hervormde Kerk, een mooi oud gebouw en tenslotte komen we dan, na de auto geparkeerd te hebben, in het eigen kerkgebouw aan de Hoogstraat. De titel zal intussen wel duidelijk zijn geworden. Op onze kerkreis van 20 kilometer worden we geconfronteerd met de gebrokenheid, waardoor we al die kerkplaatsen laten voor wat ze zijn. En in al die kerken zitten gelovigen om naar Gods Woord te luisteren. Als je vlakbij de kerk woont, heb je deze ervaring niet.

Vlakbij de kerk wonen is een voorrecht. En voor allen, die dit voorrecht hebben, is het goed eens te denken aan die kerkgangers- op-lange-afstand. Bijna altijd zijn dat mensen, die graag ook dicht bij de eigen kerk zouden wonen.

Het is duidelijk, dat God de geschetste

situatie niet heeft bedoeld. Die is door mensen gemaakt. Gebrokenheid is mensenwerk.

Ik denk wel eens – jammer dat de drukker niet 'aanzet' drukken kan – als alle kerkverbanden nu eens werden opgeblazen, dan zouden alle protestanten in Zaltbommel – maar dat geldt natuurlijk van andere plaatsen – Zondags in die mooie Sint Maarten bij elkaar kunnen komen. Al bladerend in één van de Zuid-Afrikaanse liedboeken vond ik lied 309:

Hier wil ons as u volk vergader
tesaam in u teenwoordigheid;
in liefde en geloof U nader –
ons roem u goedertierenheid.
Hier waar u heiliges versamel,
wy ons aan U ons swakke lied.
...
dan is ons saam in U verenig –
U wat ons lewensgang bestier.

We zingen zondags in gebrokenheid en in verscheidenheid. En in de verschillende kerken zingen kinderen van God ('hier waar u heiliges versamel...').
Heer, erbarm U!

Ontvangen

Ds. A.S. Rienstra, Kracht.
(serie: Met beste wensen!)
39 blz., f 6,95
ISBN 9071078809
Uitg. Filippus, Arnhem

Ds. C. van de Velde, Woord en antwoord.
23 blz., f 5,60
ISBN 9071078817
Uitg. Filippus, Arnhem

Drs. W. Kats, Wegwijs in de Psalmen.
Voor bijbelstudie.
96 blz., f 9,50
ISBN 9071078825
Uitg. Filippus, Arnhem

Ds. C. van de Velde, Een brief voor jou.
(derde druk)
55 blz., f 9,75
ISBN 9071078604
Uitg. Filippus, Arnhem

Ds. A.S. Rienstra, De Heer is waarlijk opgestaan!
(tweede druk)
24 blz., f 4,70
ISBN 9071078795
Uitg. Filippus, Arnhem

Drs. W. Kats, Wegwijs in Spreuken.
(tweede druk)
88 blz., f 8,-
ISBN 9071078256
Uitg. Filippus, Arnhem

Drs. W. Kats, Wegwijs in Prediker.
(derde druk)
59 blz., f 6,90
ISBN 9071078264
Uitg. Filippus, Arnhem

Boekbespreking

D.W.L. Milo, Nunspeet

Scheiden... kàn dat?

Dr. H.M. Mulder, 'Scheiden... kàn dat?'
Uitg. v.d. Berg, Kampen

Aangezien onze God van oordeel is, dat het niet goed is dat de mens alleen zij, heeft Hij de man een gezellin geschonken, die bij hem past. Een levensgeschenk dus, zo'n huwelijk 'uit Gods hand'. Elders verbindt men zich onder ede „for better and worse”, trouw inclusief de mee- en tegenvallers; wij zeggen: tot er de dood op volgt. Het huwelijk is dus een aardse zaak: gebonden aan de tijd van ons aardse leven. Daarna is ons huwelijk nietig. Want in het koninkrijk Gods huwt men niet, maar leeft als de engelen, zei onze Heiland.

Waar dit Godsgeschenk dient, eerst om elkaar in liefde te helpen, voorts om het mensengeslacht in stand te houden, is het vanzelfsprekend, dat echtgenoten elkaar trouw blijven in voor- en tegenspoed. Mozes gaf Gods boodschap door: niet doodslaan, niet stelen, niet het huwelijk schenden. Een bijzondere wet-ten-leven: niet echtbreken. En Jezus, die de wet niet doorstreepte maar onderstreepte, zei: „wat God samengevoegd heeft zal de mens niet scheiden”.

De enorme lichtvaardigheid, waarmee vandaag huwelijken ontbonden worden (en waarin de wetgeving alle kansen biedt), gaat niet aan de kerkdeuren voorbij. De stortvloed van informatie, de bewustwording van de vrouw (die, minder aan huiswerk en kinderen gebonden, haar werk buitenshuis zoekt en eigen inkomsten heeft), de prestatie-gerichte maatschappij, die van de man een tiran kan maken, ze werken funest op de sfeer van het gezin: kinderen groeien op onder

tweespalt en scènes (geduld en incas- seervermogen bij de ouders worden als zwakheden gezien) en missen de bescherming van het ouderlijk nest, kunnen straks ook hun kinderen die niet bieden. Op deze wijze heeft de Satan de meest kwetsbare plekken van ons leven in handen!

Dr. Mulder was geroepen om in een commissie van de NGK te Kampen de echtscheiding met haar aan- en afloop grondig te bestuderen. Daar hij bovendien een grote kennis van de Schrift bezit en als classicus tot de bronnen van christelijke begrippen en wanbegrippen kan doordringen, was hij de aangewezen man om deze 'Bijbelstudie' op ons aller tafels te leggen.

De schrijver heeft blijkbaar alle facetten van de echtscheiding gezien en als hij tot een duidelijk 'neen' komt, is dit niet een despotisch verbod, beslagen met prikkeldraad, maar een duidelijke handwijzer: dat echtscheiden ons niet vooruit, maar achterop brengt. Hierin – en in vrijwel alle details – ademt zijn werk de Geest van onze Heiland, die zijn leerlingen leed en dwaling wilde besparen.

Enkele details. Terecht hekelt hij ons verouderde huwelijksformulier, dat de vrouw dienstbaarheid, smart, begeerte en gehoorzaamheid oplegt – zonder te zien dat dit de straf van de menselijke zonde betekent en niet de norm voor een rechtvaardig huwelijk. Ook de heerschappij van de man is straf – geen vrijbrief, laat staan norm. Hij verwijst naar de CG Kerken, die met hun nieuw formulier baan breken.

Een ander punt is de schijnbare tegenspraak tussen Mozes en Jezus Christus. De laatste zei: „wat God samengevoegd heeft...” – de eerste kwam met een complete scheidbrief. Dr. Mulder legt uit dat de Heiland niet Mozes kwam ontkrachten, maar vervullen. Mozes gaf geen vrijbrief tot scheiden, maar regelde slechts de procedure, ingeval een man „in hardigheid van zijn hart” zijn vrouw wegzond; inclusief alle stations van schrijven, ondertekenen, ter hand stellen van de brief, afwachten en de onherroepelijkheid!

Een sterk punt: de schrijver toont aan dat door een misverstand van het woord 'vlees' het christelijk huwelijksverkeer onder een onchristelijk taboe is geplaatst,* hetgeen een gezonde opvoeding van onze gezinnen in de weg stond. De 'openheid' van vandaag is dan ook geen verbetering, maar een aanval op een onverdedigbare vesting.

Waar Paulus – die het meeste over het huwelijk schreef – nadrukkelijk zegt, dat in het huwelijk de partners niet meer meester zijn over eigen lichaam, dat immers in de nieuwe twee-eenheid is ingebracht, daar waarschuwt hij tegen eenzijdige opzegging; deze is

een vorm van echtbreuk, die de andere partij stimuleert hetzelfde te doen.

Over proefhuwelijk en samenwonen is dr. Mulders oordeel ook naar de Schrift: in deze tijd alleszins begrijpelijk, maar in wezen een ontkenning van het een-vlees-zijn. Mulder is niet bang het kind bij zijn naam te noemen en vraagt christelijk mededogen met strandende en gestrande huwelijken, liever dan de schuldvraag te stellen.

Dit boekje is vruchtbaar voor allen, die meer bij het zevende dan bij het negende gebod zijn opgegroeid. Het is alweer een kostelijke aanwinst voor onze bijbelclubs, gemeente-avond, of privé bezinning.

* Paulus gebruikt het woord vlees dikwijls voor onze zondige aard, – maar in Genesis betekent vlees gewoon *lichaam*, zelfs voor de zondeval.

Ned. Geref. Kerk van Kampen

Ds. J. Stuij hoopt op woensdag 2 oktober a.s. de dag te gedenken, waarop hij 25 jaar geleden werd bevestigd tot predikant in de Wieringermeer. Ds. Stuij, geboren in 1929, was aanvankelijk voorbestemd op de ouderlijke boerderij in Langerak te gaan werken. Pas op latere leeftijd kwam de mogelijkheid in Kampen de opleiding voor theologie te volgen. Op 2 oktober 1966 verbond hij zich aan de geref. kerk van Middenmeer, welke gemeente hij in 1972 verwisselde voor Steenwijk en in 1976 voor Urk. Sinds 1980 is ds. Stuij als predikant verbonden aan de kerk van Kampen. Ds. Stuij is als docent ambtelijke vakken verbonden aan het Ned. Geref. Seminarie.

Ned. Geref. Kerk van Rotterdam-Overschie

Op 8 dezer heeft drs. L.G. Compagnie zijn intrede gedaan als predikant na bevestigd te zijn door de plaatselijk predikant ds. G. de Lange. Van nu af is ds. De Lange predikant van wijk West en drs. Compagnie predikant van wijk Oost.

L'Abri-Programma najaar 1991

L'Abri – Nederland
Kromme Nieuwe Gracht 90,
3512 NM Utrecht
Tel. 030-316933
Giro nr. 2069742
Rabobank nr. 34.11.03.586.

1. Open Huis

Op elke doordeweekse dag is het huis in Utrecht van 10 tot 18 uur geopend voor studie en gesprek. Er is een grote hoeveelheid lezingen op band aanwezig. Verder is er de mogelijkheid om enige tijd in ons huis te zijn voor een persoonlijk studieprogramma.

2. Bijbelkring

Elke donderdag is er van 20 tot 22 uur een bijbelkring, waarbij we een bepaald bijbelboek behandelen. De kring is open voor iedereen, maar we verwachten wel dat je regelmatig komt. Voor wie de kring wil volgen is er eind sept. een weekend in Eck en Wiel.

3. Open Avond

Elke dinsdag is er van 20 tot 22 uur een lezing met discussie. Iedereen is daarbij van harte welkom. Dit keer hebben we twee series lezingen (met daarbij een aansluitend weekend in Eck en Wiel). De eerste twee maanden gaan over de vraag: *Waarom geloof ik als ik geloof?* (oftewel: apologetiek). De laatste twee maanden over de vraag: *Wat is christelijk politiek handelen vandaag?*

A. Apologetiek

10 september '91 Openingslezing: De kunst van het overreden I, Wim Rietkerk.

17 september '91 De kunst van het overreden II, Wim Rietkerk.

24 september '91 Absolute waarheid in een pluralistische samenleving, Pieter van Kampen.

1 oktober '91 God à la carte (is God een constructie?), Gottfrid van Eck.

8 oktober '91 De Top-Tien vragen van een twijfelaar I, Wit Rietkerk.

15 oktober '91 De Top-Tien vragen van een twijfelaar II, Wim Rietkerk.

22 oktober '91 Absolute waarheid als voorwaarde voor beschaving (nav. A. Bloom), Pieter van Kampen.

B. Politiek

29 oktober '91 Postmodernisme, post-materialisme en de val van het socialisme, Wim Rietkerk.

5 november '91 Is christen-democratie een begaanbare weg?, Wim Rietkerk.

12 november '91 De Bergrede, politiek haalbaar?, Gottfrid van Eck.

19 november '91 Discriminatie en het christelijk geloof, Pieter van Kampen.

26 november '91 De toekomst van Europa (1992), Wim Rietkerk.

3 december '91 Is conservatisme christelijk?, Pieter van Kampen.

10 december '91 Nostradamus en het naderend onheil, Gottfrid van Eck.

17 december '91 Profetie of utopie?, Wim Rietkerk.

4. Weekends in Eck en Wiel

A. 28-29 september '91 Bijbelstudie-weekend

Voor allen die aan de donderdag-avond-kring willen gaan deelnemen. zaterdag 28 september 17.00 u. Aankomst; 18.00 u. Potluck-maaltijd (neem iets mee!); 20.00 u. Inleiding over bijbelboek.

zondag 29 september 11.00 u. Kerkdienst olv. Wim Rietkerk; 14.30 u. Afsluiting.

* Kosten: f 10,-

* Meenemen: slaapzak

* Opgeven: 030-316933

* Plaats: Burg. Verbrughweg 40, Eck en Wiel, 03449-1914

B. 25-27 oktober '91 Apologetiek

vrijdag 25 oktober 20.00 u. Welkom en bijbelstudie, Gottfrid van Eck
zaterdag 26 oktober 10.30 u. Absolute waarheid (mbv. videofilm), Pieter van Kampen. 15.30 u. 'Why cannot I have my God and you have yours?', Wim Rietkerk. 20.30 u. Film.

zondag 27 oktober 11.00 u. Kerkdienst olv. Wim Rietkerk. 14.30 u. Afsluiting.

*Kosten: f 45,-

C. 22-24 november '91

vrijdag 22 november 20.00 u. Welkom en bijbelstudie (Zacharia), Wim Rietkerk.

zaterdag 23 november 10.30 u. Gerechtigheid verhoogt een volk, Pieter van Kampen; 15.30 u. Christelijke politiek, Wim Rietkerk; 20.30 u. Muziek olv. Gottfrid van Eck.

zondag 24 november 11.00 u. Kerkdienst olv. Wim Rietkerk; 14.30 u. Afsluiting.

* Kosten: f 45,-

D. 21-22 december '91 Muziekweekend

zaterdag 21 december 10.30 u. De kunst van het luisteren I (klass. muziek), Gottfrid van Eck; 15.30 u. De kunst van het luisteren II (popmuziek), Marleen Hengelaar; 20.30 u. Muziekavond; ieder is welkom voor een muzikale bijdrage!!

zondag 22 december 11.00 u. Kerkdienst; 14.30 u. Afsluiting.

* Kosten f 35,-

Stichting bevordering kennis Reformatie

ROEMENIË

Ons laatste voedseltransport

Zowel in Nederland, als in de meeste westerse landen, is de laatste tijd hulp aan Roemenië op zeer omvangrijke schaal toegenomen. Gezien de nog steeds heersende nood en gebrek aan allerlei levensmiddelen en goederen, kunnen wij voor deze uitgebreide hulpverlening alleen maar dankbaar zijn. Aan vele desbetreffende organisaties in en buiten Nederland hebben wij graag advies gegeven over de manier waarop het beste doelmatig hulp kan worden geboden.

In ons jaarverslag 1990 maakten wij er melding van, dat onze actieve, op Roemenië gerichte hulpverlening, in 1991 zou worden afgebouwd, met uitzondering van incidentele hulp die op onze weg komt.

Op velerlei verzoek – ook vanuit Roemenië – hebben wij besloten voor de a.s. winter nog eenmaal zelf een transport naar onze geloofsgenoten in Roemenië te verzorgen.

Globaal zal dit transport, van twee zeer grote vrachtwagens, naast veel geschonken goederen, o.a. bevatten 1000 voedselpakketten van ca. 15 kg met vooral olie, suiker, margarine, melkpoeder en een extra hoeveelheid vitaminen ca. f 54.000
800 paar goede leren, nieuwe dames-, heren- en kinderschoenen f 30.000
1000 bijbels en een veelvoud van bijbelverklaringen f 14.000
een grote partij nieuwe kleding, dekens en linnengoed f 10.000
transportkosten f 7.000
totale kosten ca. f 115.000

Vooraf onder kinderen heerst een ernstig vitaminegebrek. Aangezien wij de vitaminen goedkoop konden inkopen, hebben wij aan elk voedselpakket een dubbele hoeveelheid hiervan toegevoegd, waardoor de kosten wel f 5000 hoger uitkomen. De grote partij nieuwe kleding, dekens en linnengoed, met een verkoopwaarde van meer dan f 100.000, werd ons aangeboden voor f 10.000. Omdat dit nog steeds schaarse artikelen zijn en vanwege het grote prijsvoordeel, hebben wij tot deze aankoop besloten.

Momenteel hebben wij voor dit transport beschikbaar f 90.000, zodat er nog een tekort is van f 25.000. Dit transport is bestemd voor emerituspredikanten, pred.weduwen en -wezen en bejaarde broeders en zusters. Door de sterk gestegen inflatie zijn de kosten van levensonderhoud enorm gestegen, waardoor deze categorie geloofsgenoten het nog veel moeilijker heeft gekregen, omdat hun toch al karig inkomen praktisch niet mee omhoog is gegaan.

Wij bidden de HEERE, dat ook dit laatste transport onder Zijn zegen zal mogen gebeuren en dat ook dit werk onder Zijn leiding voortgang mag hebben tot eer van Zijn Naam en tot steun aan Zijn kinderen in nood.

3e CONGRES STICHTING TER BEVORDERING VAN DE KENNIS VAN DE REFORMATIE

Aangezien het op 11 november a.s. 500 jaar geleden is, dat de Straatsburger reformator Martin Bucer geboren werd, is het 3e congres van de Stichting ter bevordering van de kennis van de Reformatie geheel aan de persoon en het werk van Bucer gewijd. Het congres wordt gehouden D.V. 5 september a.s. in het gebouw van de Theologische Universiteit te Apeldoorn, Wilhelminapark 4.

Het programma ziet er als volgt uit:

- 9.30-10.00 ontmoeting
- 10.00-10.15 welkom en opening door Dr. W. Balke
- 10.15-11.00 'Bucer en de Kerk', door Prof.Dr. W. van 't Spijker
- 11.00-11.30 'Zwingli en Bucer', door Drs. H.J. Selderhuis
- 11.30-11.45 koffiepauze
- 11.45-12.30 'Bucers Bedeutung für

- Theologie und Kirche', door Prof.Dr. W.H. Neuser
- 12.30-13.45 lunchpauze
- 13.45-14.10 'Martin Bucers 'Gulden brief', door Drs. B.J. Spruyt
- 14.10-14.45 nieuws uit de werkgroepen
- 14.45-15.05 theepauze
- 15.05-15.15 verslag van het Bucercongres te Straatsburg
- 15.15-16.00 forumdiscussie o.l.v. Prof.Dr. O.J. de Jong
- 16.00-16.15 sluiting door Dr. W. Balke

Voor deelname aan het congres (lunch inbegrepen) kan men zich aanmelden door 10,- over te maken op gironummer 4098123 t.n.v. Stichting ter bevordering vd kennis vd Reformatie, te Pijnacker.

Interserve B.M.Z.G.

Het jaarverslag van Interserve over 1990 is zojuist uitgekomen. In dit verslag wordt uitvoerig aandacht gegeven aan de visie van Interserve op de jaren '90, m.b.t. de missionaire uitdagingen. Een gratis jaarverslag kan worden aangevraagd bij het Interservekantoor: Krakelingeweg 10-A, 3707 HV Zeist. Tel.: 03404-13741.

1966

1991

25-jarig ambtsjubileum van ds. J. Stuij

Ter gelegenheid hiervan wordt hem en zijn kinderen een receptie aangeboden, welke, zo de Here wil, gehouden zal worden op woensdag 2 oktober a.s. van 18.15-19.15 uur in het Kerkelijk Gebouw, Broederweg 32 te Kampen. Aansluitend zal een gemeenteavond plaatsvinden in de Nieuwe Kerk, Broederweg 34, aanvang 19.45 uur, waarbij u ook van harte welkom bent.

Augustus 1991,
Ned. Geref. Kerk (te Kampen)

Jubileumcommissie
p/a H. van Eunen, Brunel 3,
8265 EB Kampen – tel. 05202-18810.

gereformeerd
traktaat-
genootschap

Het nieuwe werkseizoen staat voor de deur.

Tijd om nu de nieuwe catalogus van **FILIPPUS** aan te vragen.

Daarin voor het eerst het overzicht 'Welke uitgave voor wie?'. Alle titels gerubriceerd voor gespreksgroepen, bijbelstudiekringen, catechese, jongeren enz.

De catalogus wordt u gratis gezonden.

Ons adres:
Postbus 3052
6802 DB Arnhem
Tel. 085-514340

LEVEN
EN KRACHT

lektuur-evangelisatie

KONFERENTIE VOOR LEKTUUR-EVANGELISATIE

THEMA: 'HOE BEREIKEN WIJ DE GESECCULARISEERDE MENS?'

Spreker: Bernd Matzel, medewerker van onze Duitse zusterorganisatie Marburger Blätter-Mission in Marburg/Lahn.

Zaterdag 28 september 1991
10.15 - 16.15 uur
Zendings-Diaconessenhuis, Amerongen

Welkom: iedereen die geïnteresseerd is in het bereiken van de medemens met het evangelie van Jezus Christus (speciaal d.m.v. lektuur).

Inl. Leven en Kracht, evangelist Geurt van Viegen, postbus 4, 3958 ZT Amerongen. Tel. 03434 - 53444.

Bij de overvloed van post en andersoortige belangstelling rond het overlijden van mijn vrouw en onze moeder

ELIZABETH DIDERIKA DE JONG-WOLDRING

is het ons als rouwende familie onmogelijk ieder afzonderlijk te schrijven. Wij nemen daarom de toevlucht tot een kollektieve dankbetuiging, in de hoop dat U daar begrip voor zult hebben. Onze erkentelijkheid is er niet minder welgemeend om.

Uit aller naam,
H. de Jong

Zeist, september 1991

Houdt uw voorgangers in gedachtenis, die het Woord Gods tot u hebben gesproken.

Hebr. 13 : 7a.

Onze em. predikant

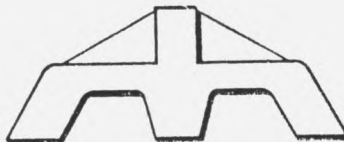
Ds. J.B. Welmers

hoopt D.V. 29 september 1991 de dag te beleven dat hij 50 jaar dienaar des Woords heeft mogen zijn.

Tevens zijn Ds. en Mevr. Welmers 23 september 50 jaar getrouwd.

Zij hopen deze feiten feestelijk te vieren vrijdag 27 september 1991. Receptie 's middags van 16.00-18.30 uur in „De Handschoen” te Zwolle, Nw. Deventerweg 103.

De Ned. Geref. Kerk te Langeslag-Heino
Ds. G.J. Lakerveld, praeses
A. v.d. Vegt, scriba

Adviesbureau De Brug, uitgaande van de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor Jeugdwelzijn te Utrecht, vraagt voor een meisje van 7 jaar een

PLEEGGEZIN

Wij zoeken een gezin dat:

- kerkelijk meelevend is;
- ervaring heeft met kinderen;
- in staat is het pleegkind te ondersteunen in de kontakten met de eigen ouders;
- bereid is tot intensieve begeleiding;
- woonachtig is in Gelderland of Overijssel.

Het is van belang, dat er tussen het pleegkind en eventuele eigen kinderen een ruim leeftijdsverschil is.

De voorkeur gaat uit naar een gezin met oudere kinderen (vanaf 12 jaar), maar ook gezinnen zonder kinderen kunnen reageren.

Reakties kunt u richten aan:

Adviesbureau De Brug

t.a.v. Jolanda den Hartog-Kok
Jeanne d'Arcdreef 13
3561 SB UTRECHT

Telefonisch te bereiken op maandag en dinsdag,
tel. nr. 030-623653.